

Uitgave: de Imkersbond ABTB, de Imkersbond van de LLTB, de Bond van Bijenhouders van de ZLTO, en de VBBN

14-7/8
juli-augustus
2005

bijen

MAANDBLAAD VOOR IMKERS

Maandblad voor imkers ISSN 0926-3357
Jaargang 14, nummer 7/8, juli-augustus 2005

Uitgegeven door de Imkersbond ABTB, de Limburgse Land- en Tuinbouwbond (LLTB), de Bond van Bijenhouders Zuidelijke Land- en Tuinbouworganisatie (ZLTO) en de Vereniging tot Bevordering der Bijenteelt in Nederland (VBBN)

Hoofredacteur mw. M.L. Boerjan
Redactie O. Bakker, P. Elshout, M.J. van Iersel, mw A. Schoots en T. Thissen.

Vaste medewerkers mw. N. de Jong, A. Neve, H. Oude Essink, H. Peters en K. Zoet.

Redactiesecretaris mw. M.J.E.M. Canters
Postbus 90, 6720 AB Bennekom Telefoon 0317 42 24 22
Telefax 0317 42 41 80, e-mail redactie@vbbn.nl

Financiële administratie
Spoorlaan 350, 5038 CC Tilburg, telefoon 013-58 36 350
Bankrelatie RABO-bank Tilburg, rekeningnummer 18.52.12.077, (niet voor contributie VBBN) ten name van 'Bijen'.

VBBN Betaling contributie 2005 Postbankrekening: 84 68 01

'Bijen' verschijnt 11 keer per jaar omstreeks de 15e van de maand (de juli- en augustusnummers worden gecombineerd).
Oplage 7.300

Tarieven voor handelsadvertenties: op aanvraag bij de redactiesecretaris.

Niet-commerciële advertenties in 'Vraag en aanbod':
€ 10, per 20 woorden, elk extra woord € 0,25
Betaling bij opgave.

Alle in 'Bijen' gepubliceerde meningen en inzichten blijven voor rekening van de auteurs. De redactie houdt zich het recht voor de bijdragen in te korten of te redigeren. Overname van artikelen en illustraties alleen met toestemming van de redactie en dan met bronvermelding.

Kopij, opgave en betaling van advertenties moeten uiterlijk zes weken vóór de datum van verschijning aan de redactiesecretaris worden opgestuurd. Tekst bij voorkeur via E-mail insturen. Zo mogelijk met foto's of dia's (niet digitaal). Subverenigingen die een cursus organiseren wordt verzocht hierover beknopte informatie aan de redactiesecretaris te sturen.

Vormgeving en opmaak Grafisch Atelier Wageningen
Druk Drukkerij Modern b.v., Bennekom

Het Imkerforum	M.Boerjan	195
<i>Uit de imkergemeenschap</i>		
mkeren in de lente.....	Hennie Peters	197
Van imker tot imker	Ko Zoet	198
<i>Internationaal</i>		
Buitensnippers	Astrid Schoots	200
<i>Plant en bij</i>		
Drachtplant belicht.....	Hennie Oude Essink	202
<i>Internationaal</i>		
Globalisering bijenhandel	Hermann Pechhacker	204
<i>De lezer schrijft</i>		
Honing bij wondbehandeling?.....	J. Oosterom	209
Emblemata.....	Toon Brekelmans	209
Een uit de hand gelopen hobby.....	Roel ten Klei	210
<i>Uit de imkergemeenschap</i>		
25 Jaar getrouwd met het Bijenhuis	Ton Thissen	212
<i>Biologie</i>		
Wespen 4	Peter Elshout	214
<i>Drachtplanten</i>		
Genetisch gemodificeerde gewassen ..	H. van de Scheer	216
<i>Organisaties</i>		
VBBN/ZLTO		218
ABTB Bijgepraat		218
LLTB Im-puls		218
Studiedag		219
VBBN Dick Vunderinkfonds.....		219
Taakverdeling HB		220
We prijzen we ons zelf uit de markt		220
ZLTO Van de bestuurstafel.....		221
Kalender		221
Vraag en aanbod.....		223
Foto van de Maand		224

Van de redactie

De laatste weken van juni 2005 worden gekenmerkt door de geur van bloeiende lindebomen. Het is warm en de luchtvochtigheid is verzadigend, 2005 wordt een goed lindehoning jaar. Het kan niet anders zijn dan dat het aanbod van lindehoning op de diverse honingmarkten in augustus en september groot is. Een markt bezoeken? In de kalender op pagina 221 vindt u een overzicht van de vele honingmarkten.

Regelmatig evalueren wij tijdens de redactievergaderingen de inhoud van BIJEN. Zo bladerden wij tijdens de laatste vergadering door BIJEN jaargang 2005 en we constateerden dat er toch wel erg weinig praktische tips voor de imker in te vinden waren. Een hiaat, en dat terwijl er op bijenhouden.nl veel praktische tips worden uitgewisseld. De keus voor het hoofdartikel was toen snel gemaakt: met een samenvatting van de discussies vangen we twee vliegen in één klap. Op de eerste plaats krijgt bijenhouden.nl de verdiende aandacht en op de tweede plaats vullen we het hiaat van de praktische tips. Veel leesplezier, maar stiekem hoop ik dat u geen tijd heeft om te lezen omdat er veel (linde)honing geslingerd moet worden.

Marleen Boerjan

Het Imkerforum

Marleen Boerjan

Voor vele imkers is www.bijenhouden.nl een begrip geworden. Bovendien lijkt het steeds meer een vraagbaak te worden voor het oplossen van praktische problemen waar iedere imker wel eens voor komt te staan. Hieronder vind u de letterlijke tekst van discussies over een aantal praktische problemen zoals die op één (avond) dag 20 mei 2005 te lezen waren op het Imkerforum. Ik heb gekozen voor onderwerpen waar iedereen dit seizoen mee te maken kan krijgen. Misschien heeft u in juli-augustus nog iets aan de tips, maar volgend voorjaar kunt u er vast en zeker uw voordeel mee doen.

Deze samenvatting bewijst eens te meer dat BIJEN en [Bijenhouden.nl](http://www.bijenhouden.nl) verschillende informatiebronnen zijn. De informatie op [Bijenhouden.nl](http://www.bijenhouden.nl) is spontaan en de praktische tips zijn meestal gebaseerd op de ervaringen van meerdere imkers. BIJEN geeft achtergrond en algemene informatie. De praktische tips zijn meestal afkomstig van slechts één imker.

Snel en efficiënt werken in de bijen

Hoeveel tijd steken anderen hier in? Ben ik erg traag?

De maand mei is voor de imker een drukke maand, topsport voor de nieuweling. Ik heb drie kasten staan en daar gaan voor het controleren op doppen vele uren inzitten. Je moet rustig en voorzichtig met je bijen omgaan. Trage bewegingen en toch snel en efficiënt werken. Ik ben twee tot drie uur bezig om drie spaarkasten met 2 BK en 2 HK te controleren en doppen te breken.

Reactie

Voor mijn gevoel ben je te lang bezig. Als je op doppen gaat controleren, kun je ramen met louter verzegelde honingcellen al zo terzijde zetten. Kom je bij stuifmeelramen dan kun je zo'n raam afklappen boven een korf die op de grond staat; dan even subtiel het restant van bijen met een vegertje in diezelfde korf afstrijken. Ramen met broed moeten ook worden afgeslagen (drie tikken op je linkerhand die het raam vasthoudt), vegen en vervolgens doppen breken met de bijenbeitel. Ik heb een kast in tien minuutjes doorgekeken. Ervaring moet je opdoen en als je daar veel tijd aan hebt besteed... ga je veel bedrijfstijd overhouden!

Wel gekwaak, geen getuut

Vandaag verwachtte ik jonge koninginnen in de broedaflegger van mijn hoofdvolk. Toen ik mijn oor tegen de kast legde hoorde ik géén tuten, maar wel kwaken (als het inderdaad kwaken was: het klonk als druk snaterende eenden -klopt dat? Tuten had ik wel eens gehoord bij een andere imker, maar het kwaken kende ik nog niet).

Toen ik aan het eind van de middag de kast openmaakte, zaten er vier moerdoppen (je ziet, het is maar een kleine aflegger). Drie daarvan bevatten een onvolgroeide koningin (het waren nog helemaal witte poppen). Uit de vierde kwam tot mijn opluchting een koningin kruipen 'met alles erop en eraan'. Zij is het volkje ingewandeld en ik heb haar veel succes gewenst. Heeft zij nou in haar eentje de hele dag zitten kwaken? Dat doet ze toch alleen als er al een koningin loopt te tuten? Maar ik zag geen uitgelopen moerdoppen, dus ik denk dat zij echt de eerste was. Of is een uitgelopen dop heel snel verdwenen?

Reactie

Je moet weten wat het tuten en kwaken voorstelt/ inhoudt. Een tuter bij een volk waar de oude leggende moer afgezwermd is of waar een veger van is gemaakt, tuut om te horen of ze concurrentie mag verwachten. Als ze antwoord krijgt in de vorm van kwaken weet ze dat ze kan vertrekken. Het tijdstip hangt af van de weersgesteldheid. En dit afzwermen gaat door tot 'het volk' het genoeg vindt maar dat is een verhaal apart. Een tuter is eerst een kwaker geweest. Stel je voor dat er een moer rondloopt. Ze kwaakt zeker een halve dag voordat ze uit de dop komt. Als je nog meer wilt lezen over dit geweldige fenomeen:

http://www.bijenhouden.nl/forum/topic.asp?ARCHIVE=true&TOPIC_ID=939 het tuten en kwaken

http://www.bijenhouden.nl/forum/topic.asp?ARCHIVE=true&TOPIC_ID=1700 geluid en activiteit...

Hoe lang tuut een tuter?

Twee dagen geleden heb ik na 18.00 uur doppen gebroken nadat ik naast een tuter ook kwakers hoorde. Ik heb alle ramen afgeslagen om geen dop over het hoofd te zien en de koninginnen laten inlopen. Voor de zekerheid heb ik gisteravond nog even aan de kast geluisterd en toen was er geen getuut of gekwaak meer te horen, alleen het ruisen van het volk. Vanavond hoorde ik echter toch weer een tuter, geen

kwaker(s). Gaat een tuter nog even door met haar getuut, ook als er geen doppen (kwakers) zijn, of is het tuten een teken van een over het hoofd geziene dop?

Reactie 1

Een jonge moeder blijft nog een paar dagen doorvragen of er nog een rivale in het volk aanwezig is. Vijf dagen na de geboorte wordt de nieuwe heerseres bronstig en dan is het tuten gedaan. Dat is net de dag dat het laatste werkstersbroed uitloopt(16+5) dus ook de laatste mogelijkheid dat er een moerdop kan uitlopen. Wat 'steekt' het mooi in elkaar.

Reactie 2

Donderdag een week geleden had ik een voorzwerm. Drie mooie doppen laten staan op één raam. Woensdag, donderdag en vanmorgen langdurig geluisterd, alleen ruis. Geen getuter of gekwaak wel een grote nazwerm om 14.00 uur. Eén open dop en twee gesloten doppen waar twee moertjes na het breken uitliepen. De zwijgzame kwakers. Soms laten ze een 'steekje' vallen.

Zwerm voeren

Beste allemaal. Sinds dat ik weet dat ik imker word volg ik jullie forum. Maar nu ik inmiddels een trotse bezitter ben van een zwerm komen de eerste vragen. Omdat via deze methode bijna alleen jonge bijen in de nieuwe zwerm zitten is het wenselijk om ze bij te voeren. Nu, na twee dagen is het suikerwater al zo goed als op. Hoe vul ik bij zonder dat de bijen onder het stijgend suikerwater worden bedolven?

Reactie 1

In suikerwater 1:1 verdrinken ze, als je er geen drijver in legt. In suikerwater met drie delen suiker en 2 delen water valt dat reuze mee, maar voor de zekerheid toch maar een drijvertje (bamboestokje/droge rietstengel/beetje stro(geen hooi!)/rond stokje/stukje oude raat/etc.) leggen.

P.S. Hoe ziet je voerbakje er uit?

Reactie 2

Waarom geen hooi in een voerbak? Dat maakt toch niks uit?

Reactie 3

Probeer het maar eens uit! Ervaring is de beste leermeester! In hooi slaap je koud en in stro lekker warm. De strohalmen met knopen zijn hol en bevatten lucht. Stro neemt nauwelijks vocht op en het drijvend ver-

mogen is veel groter! Korven zijn gemaakt van roggestro (warm, nauwelijks vocht opname en ademend). Korven van vlas of buntgras zijn koud/vochtig en niet ademend. Het volk verspocht erin! Hooi neemt heel snel vocht op, zodat het drijvend vermogen teniet wordt gedaan.

Nieuwe raat

Wanneer is nieuwe raat stevig genoeg om een korf met bijen over grotere afstand te vervoeren?

Reactie 1

Dat is heel moeilijk te zeggen en hangt van veel factoren af.

- Is de korf optimaal gespijld?
- Hoeveer zijn de raten al uitgebouwd?
- Was het een erg groot volk (gewicht aan de raten/warmlopen!)?
- Zit er op moment van vervoer veel voer/honing en/of broed in de raten(gewicht!)?
- Moet je over veel verkeersdrempels en/of gedeeltelijk over een landweggetje rijden?
- Temperatuur buiten?
- Reisduur van opsluiting i.v.m. warmlopen?

Reactie 2

Toen ik voor het eerst een volkje in een korf stopte, keerde ik de korf al na een week om. Ik had namelijk gelezen dat je de raatbouw zou kunnen begeleiden. Onzin, volgens mij. Tegen de tijd dat je de korf veilig kunt omkeren, is de korf nagenoeg uitgebouwd. Bovendien wilde ik er dwarsspijlen inzetten, omdat collega's mij verzekerd hadden daarmee te wachten, totdat de bijen flink begonnen waren met bouwen. Als reden gaven ze op dat bijen anders aan de dwarsspijlen beginnen te bouwen. Maar die korf na een week omkeren, dat had ik niet moeten doen. De korf was, op advies van anderen dus, niet voorzien van dwarsspijlen en het hele zootje stortte in. Ik heb werkelijk nog nooit zo staan schelden. Uiteindelijk ging alles toch nog goed. Zo goed zelfs, dat het volk na een weekje of vijf weer aan de zwerm ging. Beter geen voorzwerm in een korf stoppen: dat is vragen om moeilijkheden, weet ik nu. Ik hou tegenwoordig één maand aan. Dan durf ik de korf om te keren en ermee te reizen.

'I am Hennie' - 'I am Honey'

In het grootste gedeelte van Australië vliegen de bijen het hele jaar door. Er wordt daar dus een vol jaar geïmkerd. In Nederland ligt het bijenvliegverkeer toch altijd zo'n drie maanden per jaar stil. Wordt er dan niet geïmkerd? Je trekt weliswaar geen kasten open, maar je bent meer dan ooit druk met het schonen van ramen, het herstellen van kasten, het schilderen van vliegplanken en je komt ook nog eens aan lezen toe. Ook dat noem ik imkeren en ik ben niet ontevreden met die 3 maanden. Zo gaat het ook met vakanties. Je bent wel weg van huis, haard en bijenstal, maar daarmee houd je niet op imker te zijn.

Juist tijdens vakanties in het buitenland kun je veel opsteken van de bijenhouders ter plaatse.

Wales

De eerste twee weken van mei was ik in Wales en niet te ver van de plaats waar ik verbleef woonde een imker die wel een babbel wilde

maken. Ik stelde me voor: 'Hennie', waarop hij 'honey' zei. Nog een keer: 'Hennie', weer zei hij 'honey'. Veertig jaar geleden had ik mij misschien terecht zorgen moeten maken als een oudere man 'honey' tegen je zegt. Hij bedoelde echter iets heel anders. Zijn voornaam was Mel en hij legde uit dat dit in het Welsh honing betekent. Hij vond dat de naam Hennie als het engelse woord voor honing klonk. Vandaar de grap.

Op zijn bureau lag een bijenblaadje met op de voorpagina een bladvullende foto van de kleine bijenkastkever. Hij sprak zijn bezorgdheid uit over de dreiging die ons staat te wachten. Op mijn vraag wat hij tegen de varroamijt in stelling bracht vertelde hij dat hij iets door het wintervoer mengde. De naam was hij vergeten maar hij vertelde dat met zijn veertig volken dit de minst arbeidsintensieve methode van bestrijden was. Op de vraag of ik zijn bijen wilde zien knikte ik gretig

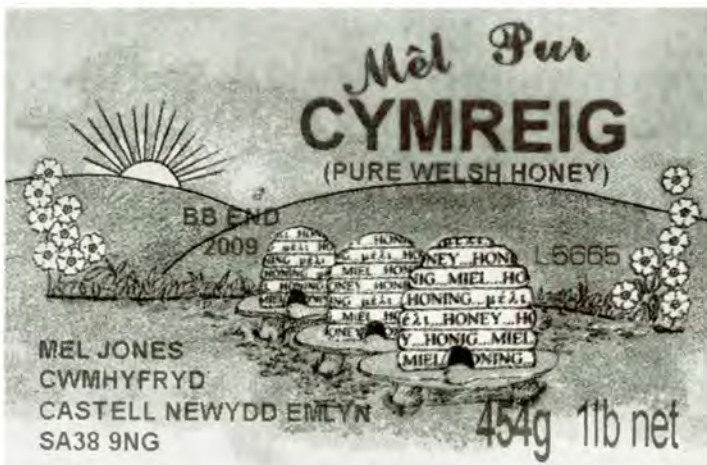
ja. De meeste kasten stonden op een paar km afstand en onhandig klauterde ik in de voor mijn gevoel verkeerde kant van de auto. Het landschap is daar glooiend om niet te zeggen heuvelachtig. Beekjes doorsnijden de weilanden die met heggen zijn omgeven: veel haagdoorn, veel sleedoorn, meidoorn en heel veel veldbloemen. Mel Jones hield vanaf zijn 14de jaar bijen. Het was begonnen met een zwerm in een kartonnen doos. Kast geleend, kast nagemaakt. Nu was hij een gepensioneerde 60-er die er zo'n veertig bijenvolken op na hield. Bij de kasten aangekomen

maakte hij zijn roker aan. Hiervoor gebruikte hij geen tabak maar een paar lappen van een in stukken geknipte juten zak. Iets om te onthouden. Op mijn vraag wat voor bijen hij had, vertelde hij me dat ze 'quite docile' waren, erg rustig. Desondanks werkte hij met een kap op en gelukkig had hij

nog een reservekap want rook of geen rook, ze schoten in groten getale op ons af en probeerden ons door de kap heen te pakken te nemen.

Mengelmoes

Gewend aan Buckfastbijen vond ik zijn bijen nogal aan de donkere kant, hoewel ik er ook zag met de bekende gele Buckfaststreep. Ook viel me iets op aan de vleugels. Die stonden wat meer uitgespreid, meer als bij een vlieg. De tekeningen in Schotman laten ook wel deze vleugelstand zien. Het mengelmoesje vond ik evenwel niet zo 'quite docile', maar halen deden ze wel. Met zijn veertig volken had hij het afgelopen jaar 1.200 kg honing geslingerd en het jaar daarvoor 1.600 kg. En die honing verkoopt hij voor drie pond per 450 gr. Dat is omgerekend €4,50. Ik denk erover mijn prijs op Brits niveau te brengen. Tenslotte komt mijn honing van Hennie.

Mel legde uit dat zijn naam in het Welsh honing betekent.

Eileggende werkbijen en koppensnellers

Druk, druk, druk. Weer of geen weer, afleggers maken, doppen breken, bevruchtungskastjes bevolken, schietgebedjes doen voor onze koninginnen op bruidsvlucht, strijd tegen wasmot en wespen, honing slingeren, potten schoonmaken, vullen met honing, etiketteren, voldoen aan alle wettelijke voorschriften, de klierderboel opruimen om de goede stemming thuis te bewaren, tijd inlassen voor een vakantie, kortom: imkeren is een heerlijke ontspannen hobby en een aardige schnabbel voor de routiniers. Dat is een tak van het bijenhouden waarmee we allemaal te maken hebben of krijgen.

Een ander hoofdstuk is het kweken van een stel goed bevruchte kwaliteitskoninginnen. Om tot een goed resultaat te komen heb je niet alleen goed weer maar ook darren nodig en niet zo weinig ook. Met het koppen van darrenbroed (een afschuwelijk werk, ik voel me net een koppensneller), vraag ik me af of er geen gebrek aan darren zou kunnen ontstaan. Selectief 'koppen' is de boodschap. Dan dringt zich weer gelijk de vraag op of iets dergelijks past in het houden van bijen als natuursport. Keuzes maken is minder eenvoudig dan je denkt. Nog even tussendoor. Het kweken van moertjes in drieramers bevat me prima. De koninginnen zijn sneller aan de leg dan hun zussen in grote volken en met wat goede zorg worden het mooie volken voor de najaarsdracht. Maar wat nog belangrijker is, ze vormen een prima reserve voor het geval dat... In mijn geval werden de doppen ruim vier weken geleden gebroken. Er kon dus verzegeld broed aanwezig zijn. De volken vlogen goed en er kwam stuifmeel binnen. Met een goed humeur begin je met de voorbereidingen. De beroker doet het gelijk, alles wat je nodig denkt te hebben staat binnen handbereik en het werk kan beginnen. Zodra je heel voorzichtig het eerste raam uit het centrum van het denkbeeldige broednest hebt gehaald weet je dat het mis is. De bijen staan massaal te stertsel. Heel aandoenlijk, alsof ze de verloren koningin alsnog de weg naar huis willen wijzen, maar daar heb je even geen boodschap aan. Het is inderdaad mis, in verschillende raten bultbroed. De stemming zakt en het lijkt of het veel minder leuk weer is. Wat moet je met zo'n volk. In eerste instantie denk je eraan om het weer een raat met open broed te geven om ze alsnog zelf een moertje te laten telen, maar gelijk weet je dat dit zinloos is. Tegen de tijd dat die koningin eitjes legt, als alles tenminste goed verloopt, ben je vier weken verder en is van het volk niet veel meer over. Een betere manier is om via een klein volkje een bevruchte koningin in te voeren

of een koningin alleen. In het laatste geval moet je een moerhuisje gebruiken met een prop suikerdeeg. Maar suikerdeeg had ik niet dus die gedachte was nog zinlozer dan zinloos. Terwijl je wikt en weegt en zoekt naar een oplossing sta je langzamerhand stijf van de chagrijn. Toch moet er iets gebeuren. Er zijn over 'de beste' aanpak in deze gevallen vele bladzijden vol geschreven. Maar het is net als een recept van de dokter, wat bij de ene patiënt werkt slaat bij de ander niet aan. Toch geef ik een paar recepten die ik zelf heb toegepast.

Recept 1

Is er dracht dan kunnen we gelijk aan het werk. Geef het foute volk veel, heel veel rook.

Sla alle raten in de bak af en *heel belangrijk*, verwijder de raten waarin zich broed bevindt en geef er schone raten voor terug. Gebruik overvloedig de plantenspuit. Zorg voor chaos (je kunt heerlijk afreageren en het lucht echt op). Leg vervolgens op deze bak een krant, prik er wat gaatjes in en zet daar een broedbak op. Hang daarin de raten van een volkje met jonge bevruchte koningin en vul de bak op met uitgebouwde raten en/of kunstraat. Zit het moergoede volk al op tien raten dan zet je gelijk deze bak op de krant. De vliegbijen bedelen zich wel bij andere volken in. Heb je nog raten voer over geef die dan aan het moerlose en moergoede deel en krab het voer open. Geef het moergoede deel ook een bak vloeibaar voedsel en laat de schietgebedjes maar weer hun werk doen. Het betekent wel dat je moet zorgen voor voer als je volken ver van huis staan. Door het verwijderen van alle raten broed van de eileggende werkbijen ontnem je het volk een reservoir geurstoffen waaraan ze een beetje verslaafd waren.

Recept 2

Een andere manier is om op de plaats van het foute volk een moergoed volk te plaatsen. Tijdens dracht kan het gelijk, anders eerst voeren en twee dagen later terugkomen. Sla de raten voor het moergoede volk af op een laken of iets dergelijks. Eventueel nog aanwezige jonge bijen lopen dan naar binnen en de vliegbijen volgen later. Zorg voor een grote vliegopening bij het ontvangende volk. Als er wordt gekibeld dan de plantenspuit gebruiken waarin een slappe suikeroplossing. Nog steeds hoor je verkondigen dat eileggende werkbijen niet kunnen vliegen en dat we ze kwijt raken door de raten op enige afstand van de standplaats af te slaan. De achterliggende gedachte is

dat eileggende werkbijen, net als een volwaardige koningin in mei, een achterlijf hebben zwaar van de eierstokken en daardoor niet kunnen vliegen. Leuk ge- en bedacht, maar helaas. Het weer op orde krijgen van een volk met eileggende werkbijen blijft een heikel werk. Toch is er een basisrecept. Willen we wat bereiken dan moeten we zorgen dat het volk in de juiste stemming komt. En wanneer is een volk in de juiste stemming? Als het ze aan niets ontbreekt. Vandaar dat de bovenstaande recepten *alleen* toegepast kunnen worden als er dracht is of als we van tevoren voeren. Vergeet niet het zijn en blijven 'dames' en er is wel een parallel met het dagelijkse leven. Brengen we thuis een bloemetje mee of een doosje met lekkers om een gewenste stemming te creëren, voor de bijen moeten we zorgen voor veel bloemen, dus dracht, of een bak vol voer. Vooruitlopend op ons handelen mag het ze aan niets ontbreken. Nogmaals, al staan we stijf van de chagrijn, vertroetel ze een paar dagen.

Recept 3

Het overkwam ook imkercollega Ries van Dijk en hij volgde een recept uitgeschreven door Mari van Iersel in BIJEN van mei 1996. Zijn ingekort verhaal: 'Ik haalde het 'foute' volk weg en plaatste op dezelfde plek de ernaast staande veger die ik een extra bak gaf. Daarop zette ik de honingkamer met bijen van het foute volk die op een moerrooster stond. Dat was niet handig, bedacht ik me achteraf. Werksters, al zijn het eileggende, kunnen natuurlijk wel door een moerrooster en er zou dus best broed in de honingkamer aanwezig kunnen zijn. Dat bleek enige dagen later. Na verzegeling heb ik het darrenbroed met mijten gekopt. De bijen van het 'foute' volk werden in de tuin op een laken afgeslagen. Dat gaf wat problemen. De bijen

waren nogal 'ondeugend', zoals mijn bijenvriend Henk Holdijk placht te zeggen, hetgeen een *understatement* is voor buitengewoon agressief. Omdat ik daar niet op voorbereid was, geen laarzen aan, waren de enkels die avond dubbeldik. De operatie was geslaagd, maar de patiënt (bijna) overleden'.

Het weer in juli en augustus

Voor deze maanden gelden voor het midden van het land over de periode 1971-2000 de volgende gemiddelde waarden. Aantal uren zonneschijn 196 en 192, neerslag 70 en 58 millimeter en een maximumtemperatuur van 22,1 en 22,3°C.

Julimaanden				
Jaar	Zon (uren)	Neerslag (mm)	Max.temp °C	
2000	- (124)	+	- (19,5)	
2001	+	-	N	
2002	-	+	N	
2003	+	N	++ (24,5)	
2004	N	+	- (21,6)	

Augustusmaanden				
Jaar	Zon (uren)	Neerslag (mm)	Max.temp °C	
2000	+	- (47)	N	
2001	N	++ (108)	+ (23,6)	
2002	-	++ (120)	+	
2003	+	-- (23)	++ (25,2)	
2004	N	++ (148)	+ (23,8)	

Geraadpleegd

Ries van Dijk, Darrenbroedig volk, 'De Bijenstal', imkervereniging Arnhem/Velp e.o.

advertentie

Vakhandel voor de imker

De Immenhof

Kijk op www.immenhof.nl
voor prijscourant, aanbiedingen, markten enz.

Geopend: Zaterdag van 8.00 - 12.00 en na telefonische afspraak.
Harremaatweg 36, 3781 NJ Vooorthuizen, 0342-47 28 37/06-53 18 2006
E-mail: info@immenhof.nl / www.immenhof.nl

De bijenkastkever: een geïntegreerde bestrijding

Sinds 1996 worstelen de imkers in Amerika met de kleine bijenkastkever. (verder genoemd: de kever) Dat dit een vreselijke bijenplaag is hoeft geen betoog. Maar toch is, volgens Gerhard Liebig van de universiteit van Stuttgart, enige nuancering op zijn plaats. De grootste bijenplaag in Amerika vormt nog steeds de varroamijt; op een veel verdere tweede plaats volgt AVB met zijn enorme resistentie- en residuenproblemen. Dan komt een hele poos niets, waarna vervolgens de 'kleinere' en meer plaatselijke ziekten zoals kalkbroed, tracheemijt en de bijenkastkever genoemd worden. Alleen in het subtropische Florida is de kleine bijenkastkever een flink probleem, hoewel de grote volkssterften daar waarschijnlijk aan de Apistanresistente varroamijt toe te schrijven is!

Ook James D. Ellis (universiteit van Georgia) draagt in hoge mate bij aan een nuchtere, onderzoekende en ondernemende houding. Zijn twee uitgebreide artikelen in *American Bee Journal* probeer ik hier op hoofdlijnen samen te vatten.

Hij begint met het opsommen van de tot dan toe veel gebruikte chemische middelen, om daarna te concluderen dat het effect al die jaren toch beneden de maat is gebleven. Ook was de schade voor de omgeving, voor de bijen zelf, voor de natuurlijke vijanden van de kevers én voor de bijenproducten verhoudingsgewijs te groot. Hij beschouwt dit mislukken als een grote kans om nieuwe vormen van plaagbeheersing te ontwikkelen.

Als alternatief komt Ellis dan met een breed scala aan mogelijkheden, die alleen in combinatie werkzaam kunnen zijn. De sleutel voor een goede aanpak is dan ook een *geïntegreerde bestrijding*.

Zijn visie hierbij is, dat men erachter moet komen waar de 'economische' grens tussen besmettingsgraad en ingrijpen ligt; de meeste Amerikaanse imkers zijn immers profi's.

Maar ook moeten we onderzoeken, in hoeverre de bijen zelf met deze plaag overweg kunnen, en in welke mate we ondersteunend kunnen ingrijpen: een aanpak die ook steeds meer bij varroa gehanteerd wordt. Het klinkt in onze oren misschien gek, want we hebben alleen nog maar enorme horrorbeelden gezien van het verwoestende effect van deze kever op de bijen en van de gevolgen van de bestrijding op de natuurlijke omgeving. Toch hoeven we niet handenwringend aan de kant toe te kijken. In vogelvlucht:

buiten- snippers

berichten uit de
buitenlandse bijenbladen

Natuurlijke beheersing

- Feromonen van mannelijke kevers en andere vluchtige stoffen gebruiken om vrouwtjes weg te vangen. (*Elzen, 2000*)
- Plantaardige extracten, die door planten soms geproduceerd worden bij vraat, inzetten tegen de kevers (onderzoek in Florida). Daarnaast worden nu stoffen als thymol, menthol en eucalyptol, die tegen tracheemijt en varroa werkzaam en in Europa wijd verbreid zijn, ook in Amerika ontdekt. Tegen volwassen kevers zal een dosis nodig zijn die voor bijen te hoog is, maar voor kevereieren en larven kunnen lagere concentraties volstaan.

Culturele en mechanische beheersing

- Alleen sterke én gezonde volken erop na houden, want dan is de natuurlijke afweer optimaal. Zwakke volken versterken, ommoeren of opruimen. Kevers komen vooreerst op slecht met bijen bezette ramen voor.
- Veel aan kevers toegeschreven ellende vindt zijn oorsprong in een verzwakking van het volk door de varroa- of tracheemijt. De kever krijgt vervolgens ruim baan.
- Alle stress voor de bijen vermijden, zoals mijten en motten, excessief zwermen, falende koninginnen, te veel honingbakken opzetten of teveel honing afnemen. (*Hood 2000*)
- Goede hygiëne in en rond de bijenstand: geen keverlokken als leeggeslingerde raten, oude raampjes en wasdekseltjes, niet wachten met slingeren. Verder: lage luchtvochtigheid in honingopslagplaatsen remt het uitkomen van eitjes.
- Bijen zó voeren dat het voer snel en veilig opgenomen kan worden, want verdrongen bijen en gistende suikers zijn de beste kweekbodem voor keverlarven.
- Bijen kunnen de kevers beter beheersen bij een kleinere raafstand en met kasten zonder kieren en gaten. (*Schmolke 1974*)

- Keverschuilplaatsen maken in of onder de kast, gevuld met voor kevers aantrekkelijke en/of dodelijke vloeistoffen, zoals bier, honing, minerale olie of appelazijn. De kevers vluchten voor de agressie van de bijen, kruipen weg in kleine gaatjes waar de bijen niet kunnen volgen en vallen vervolgens in de val. Een voorbeeld hiervan is de 'West-keverval', beschreven in Bijen april 2005. De vallen regelmatig legen. (Hood en Miller, 2003)

- Ingang van de kast verkleinen met pvc-pijpjes?

Deze al vaker gehoorde oplossing blijkt wel kevers tegen te houden, maar bemoeilijkt de warmtehuishouding en doet broedaanzet, honingopslag en aantallen bijen duidelijk verminderen: volgens Ellis dus geen oplossing.

- De veel toegepaste doordrenking van de bodem rond de stal met chemicaliën om de verpoppende larven te doden is een doodlopende weg, maar Ellis noemt wel terloops de mogelijkheid van pH-verandering of een plaatselijke toegepaste zoutoplossing. De kever houdt van een losse bodem, maar over de vochtigheidsgraad zijn de meningen verschillend: Ellis en anderen. (2004) noemen een vochtige en bewerkte landbouwgrond zeer aantrekkelijk voor kevers, maar in een folder van het Duitse Ministerie van Landbouw wordt juist een zandige en losse bodem aangewezen als kever-vriendelijk. G. Liebig noemt een vochtigheidsgraad van 5-25% ideaal voor de verpoppende larven.

Genetische beheersing

- De Afrikaanse bij kan veel beter met de kever overweg dan de Europese bij. Toch lijkt het erop dat ook de Europese bij in kiemvorm enkele eigenschappen heeft die nodig zijn om de kever beheersbaar te houden. Ellis noemt het herkennen en verwijderen van kevereitjes in gesloten broed; het verwijderen van aangetast broed; agressie van bijen naar vrij rondlopende kevers waardoor ze minder kans hebben om eieren te leggen; de kevers in propoliskooitjes houden én voeren om ze onder de duim en bij het broednest vandaan te houden. Deze eigenschappen zouden met een goede selectie uitvergroot kunnen worden.

Biologische beheersing

- Parasiterende wespen, schimmels, virussen of bacteriën. Elk onderzoek hiernaar zou ten zuiden van de Sahara moeten beginnen, want daar staat de wieg van de kever. Helaas is op dat gebied nog niet veel gevonden: Ellis noemt alleen een op wasmotten parasiterende wesp. Verder wordt als mogelijkheid

een Aspergillus-schimmel genoemd, maar deze is ook slecht voor het bijenbroed.

- Een mierensoort (rode bosmier of roofmier?) verjaagt kevers bij rottend fruit; zij zouden ook stervende bijenvolken tot op zekere hoogte van kevers kunnen zuiveren en verdere verspreiding tegengaan.

Conclusie

Al lijkt de biologische bestrijding nog het minst ontwikkeld, Ellis ziet deze als de ruggegraat van een geïntegreerde bestrijding.

Ellis beschrijft ook hoe imkers op elke bijeenkomst weer nieuwe methoden of uitvindingen demonstreren. Met name de vele variaties in kevervallen zijn inventief en veelbelovend.

Wat hij zeer afwijst is experimenteren met chemische middelen die voor andere doelen bestemd zijn. Zulk gebruik is illegaal en de gevolgen zijn niet te overzien. Hij beseft terdege dat zijn aangedragen ideeën voor kritische discussie vatbaar zijn, maar besluit dat geïntegreerde keverbestrijding de enige duurzame mogelijkheid zal zijn.

American Bee Journal, februari en maart 2005;
Schweizerische Bienen-Zeitung, maart 2005.

advertentie

IMKERSHOP 'HET BIJENHUIS'

Een imker met verstand
wordt bij Het Bijenhuis vaste klant

Voor snelle bestelservice

tel 0317 422 733

fax 0317 424 180

e-mail bijenhuis@vbbn.nl

Grintweg 273

6704 AP Wageningen

online winkelen bij www.vbbn.nl

Moerasbloem (*Limnanthes Douglasi*)

202

De prachtige, kleine, geelwitte bloempjes van de Moerasbloem op de voorgrond trekken maandenlang veel bijen naar zich toe. Zij behoren tot de toptien van bloemsoorten die voor haar attractief zijn. Op de achtergrond komt het Leverkruid omhoog. Enige verdwaalde koolplanten vullen het bijenmenu aan.

De plant heeft een fijn lichtgroen, veervormig blad; weldra is het aantal bloemen zo talrijk, dat je van het blad niet veel meer terugvindt.

De afbeelding toont een ondersoort van de moerasbloem: de *L.D.rosea* trof ik aan bij een kweker in Frankrijk; bij ons komt zij niet voor. In Californië bloeit zij volop.

De Plant

De moerasbloem is een zoonbidder en gedijt op elke, bij voorkeur vochtige, grondsoort. De plant zaait zichzelf ieder jaar rijkelijk uit; zaailingen ontkiemen in de herfst. De kleine lichtgroene plantjes zijn volledig winterhard. In het voorjaar groeien zij uit tot planten van 10 cm. doorsnee en 14 cm hoog. Uit de bladoksels komen weldra de bloemstelen, waaraan massaal de prachtige, helderwitgele bloemen verschijnen. Bloei is er vanaf het voorjaar tot het begin van de zomer. Na de bloei verdwijnt de moederplant.

De familie van de Moerasbloem is in Europa niet inheems, maar stamt uit de Westkust van Noord-Amerika. De voornaamste leverancier is Californië. De Moerasbloemfamilie (*Limnanthaceae*) is maar klein en kent twee geslachten: de *Floerkea*, die maar één gelijknamige soort heeft en de *Limnanthes*, die 8 soorten kent. Één daarvan is de *Limnanthes Douglasi*, die 3 ondersoorten heeft.

De bloem

De bloem van de 'geelwitte moerasbloem' is 5-talig: 5 spitse lichtgroene kelkbladen dragen de kroon, waarvan de 5 kroonblaadjes, bij opengaan van de bloem, gedraaid zijn tot een 'kom'; na enige tijd strekken zij zich naar de vorm van de 'schotel'. Aan de rand is de kroon wit, het hart is geel met donkere strepen en vormt het honingmerk. Rondom het vruchtbeginsel zorgen 5 nectar klieren voor een ruim nectar-aanbod. Uit het vruchtbeginsel komt de stijl naar

Langzaam wijken de kroonblaadjes en wordt de bloem schotelvormig.

De 5-tallige bloem heeft 5 nectarlieren rond het vruchtbeginsel en een 5-lobbige stempel. De pas geopende bloem is komvormig.

203

boven en splitst bovenin naar een 5-lobbige stempel. Vervolgens zijn er twee rijen van 5 meeldraden. De helmknoppen geven een okerkleurig pollen af. Na een succesvolle bevruchting ontstaan 5 kleine steenvruchtjes, die in de herfst ontkiemen.

In de jonge komvormige bloem is de nectar min of meer verborgen maar toch voor een groot aantal bestuivers te bereiken: vier- en tweevleugelige insecten komen erop af. Als de bloem de schotelvorm aanneemt, houdt zij 'open huis' en krijgen vliegen, zweefvliegen, alle bijensoorten, vlinders en kevers een kans. Honingbijen zijn als bezoekers ver in de meerderheid. Om bestuivers te lokken en de weg te wijzen heeft de bloem een frisse, zoete geur, waarvan de intensiteit via het honingmerk naar de nectar toeneemt.

Bijen doen zich tegoed aan het ruime aanbod van gemakkelijk te bereiken nectar;. Rondraaiend in de bloem is de bestuiving geen probleem.

Naamgeving

Limnanthes Douglasii: Ons woord 'moerasbloem' is een letterlijke vertaling van het Griekse woord 'limnanthos'. Het woord is ofwel bedacht door de ontdekker van de plant David Douglas of door zijn botanische erfgenamen, want het leven van David Douglas kreeg een zeer voortijdig en dramatisch einde. David Douglas (1799 – 1834) was een Schot en als verwoed botanist kwam hij al op zijn 22^e in dienst van de beroemde botanische tuinen in Londen. Vandaar werd hij als verbeterd plantenjager uitgezonden naar de Westkust van Noord-Amerika, op zoek naar het betere, het mooiere, het minder bekende op plantengebied. Hij heeft beschrijvingen gemaakt van honderden planten en stekken, zaden, exemplaren naar Londen verscheept. Het ging hem daarbij niet voor de wind. In 1823 ging een assistent er met zijn kleren, geld, boeken en aantekeningen vandoor, terwijl hij in een boom de maretak bestudeerde. Van 1830 tot 1833 zat hij in Californië, meer dan 500 nieuwe soorten, vooral kruidige planten, kon hij beschrijven en naar Europa brengen, waaronder de moerasbloem. De kerst van 1833 bracht hij op Hawaï door, waar hij in 1834 aan één oog blind werd. Vervolgens belandde hij op een van zijn tochten in een vangkooi bestemd voor een wilde stier; het huilen van zijn hond bracht de begeleiders op zijn spoor. Hij was dood en grotendeels door de reeds in dezelfde kooi gevangen stier verorberd; hij was toen 35 jaar. Veel door hem beschreven planten zijn vervolgens naar hem vernoemd. Vanwege het uiterlijk van de bloem heet zij in de volksmond, zowel in Amerika, in Engeland als bij ons ook 'Gebakken ei' of 'Spiegelei'.

Globalisering bijenhandel

Hermann Pechhacker

Vertaling en bewerking Aloïs Schotanus

Oorspronkelijk kwamen de honingbijen van het genus *Apis* alleen voor in de 'Oude Wereld'. De Westelijke honingbij of de soort *Apis mellifera* en haar talrijke subspecies of ondersoorten en rassen, waren te vinden in Europa, van de Atlantische Oceaan tot aan de Oeral, in Voor-Azië tot in Perzië, het hedendaagse Iran, en op het gehele Afrikaanse continent. Maar de mens verspreidde deze soort verder in geheel Azië, in de beide Amerika's, in Australië en de eilanden van Oceanië.

204

Het oorspronggebied van verschillende andere soorten honingbijen van het genus *Apis*, moet gezocht worden in Azië. De holenbroedende soort *Apis cerana* is de natuurlijke waard van de varroamijt. De verspreiding van *A. cerana* reikt van zuidoostelijk Perzië, over Afghanistan, Pakistan en het Indische subcontinent, tot in het noordoosten van China en het verre oosten van Rusland. Deze bij wordt zoals de *A. mellifera* in kasten gehouden. Naast *A. cerana* bestaan er op de Soenda-eilanden (Indonesië) ook nog andere holenbroedende soorten zoals de *Apis koschevnikova*, de *Apis nuelensis* en de *Apis nigrocincta*. Bovendien leven er in Azië, naast deze holenbroedende, ook nog vrij broedende bijensoorten. Twee ervan rekenen we

tot de reuzenhoningbijen: de *Apis dorsata* en de *Apis laborioso*. Twee andere soorten zijn de dwerghoningbijen *Apis florea* en *Apis andreniformis*. Ook deze vrijbroedende honingbijen worden door de plaatselijke bevolking benut voor de honingwinning.

Deze Aziatische soorten leefden altijd al zonder concurrentie naast elkaar. Zij hinderden elkaar in geen enkel opzicht, noch in de keuze van hun nestplaats, noch inzake het paringtijdstip of de paringplaats. Elke bijensoort had de voor haar typische drachtplanten en haar specifieke parasieten. De *A. cerana* is de natuurlijke waard van de varroamijt. De *A. dorsata* is de waard van de tropilaelapsmijt. De dwerghoningbij *A. florea* herbergt een mijt van het genus *Euvarroa*. Geen van deze op één bijensoort gespecialiseerde mijten, stapte in de loop van vele duizenden jaren op een andere bijensoort in Azië over. Eerst toen de mens er zich mee ging bemoeien, werd het helemaal anders.

In de zgn. 'Nieuwe Wereld' – Amerika en Australië – bestonden er geen honingbijen van het genus *Apis*. De honingproducenten van de Indianen en de Aboriginals waren de angelloze bijen.

Elk continent heeft thans zijn zeer specifieke problemen, maar daarnaast ook zijn eigen kansen en mogelijkheden.

Traditionele kasten in Tanzania. Foto: L. van der Does.

Afrika

Door een negatieve natuurlijke selectie - agressieve volken konden zich eerder tegen de honingrovende mens en andere predatoren weren - zijn thans veel bijenrassen in Afrika sterk defensief ingesteld. De subspecies *Apis mellifera scutellata* (de Oost-Afrikaanse savannabij) is sinds haar kunstmatige inplanting in Brazilië, beroemd geworden als 'killer bee'. De *Apis mellifera intermissa* of de Tellbij in Noord-Afrika, heeft eveneens de reputatie verworven bijzonder kittelig te zijn als gevolg van de hybridisering met de Europese rassen aan de overkant van de Straat van Gibraltar. Het meest zuidelijke ras: de *Apis mellifera capensis* (Kaapse bij) is uitgesproken zachttaardig en kan zonder overlast in woongebieden gehouden worden.

In Afrika worden de bijenvolken nog overwegend gehuisvest in de traditionele kokers van gedroogde aarde of schors en in uitgeholde boomstronken. De honingopbrengsten zijn meestal zeer klein. Wanneer in het kader van ontwikkelingsprojecten moderne bedrijfstechnieken toegepast worden, weerspiegelt zich dat meteen in een grotere honingopbrengst.

Een belangrijke kans voor Afrika zou kunnen liggen in de productie van pollen. Daardoor zou een hoogst waardevolle en belangrijke eiwitrijke voedingcomponent ter beschikking van de bevolking komen.

Zuid-Afrika heeft er een heel bijzonder en nieuw probleem bij: De Kaapse bij (*A. m. capensis*) en de savannabij (*A. m. scutellata*) leefden tot voor kort zonder problemen naast elkaar. In de laatste decennia echter brachten imkers uit Zuid-Afrika de Kaapse bij verder naar het Noorden, in het gebied waar de savannabij thuishoorde. Met catastrofale gevolgen. In een soort van veroveringsdrift gingen de Kaapse werkers de kolonies van de savannabijen bezetten.

Een Kaapse werkster wordt in het savannavolk behandeld en gevoed alsof het een koningin is. Ze gaat dan meteen eitjes afzetten in het vreemde volk. Uit deze onbevuchte eitjes ontstaan door het zgn. automixis-effect voor de helft werksters. De nieuwe Kaapse werksters krijgen op hun beurt weer een 'vorstelijke' behandeling, en ook zij gaan aan de leg. De originele savannakoningin moet het loodje leggen. Maar die pseudo-Kaapse koninginnen verzamelen geen voedsel en verzorgen geen broed. Op die wijze stort het savannavolk op korte termijn in elkaar. Talrijke volledige bijenstanden zijn aldus in korte tijd verloren gegaan.

De varroa heeft in Zuid- en Noord-Afrika al grote problemen veroorzaakt en de mijt zal zich zeker ook naar Centraal-Afrika verspreiden. Zij zal daar de weg bereiden voor niet minder dan een tragedie in de

Traditionele imkerij in Zuid-Marokko.

bijenteelt. De overwegend traditionele imkerij zal in de loop van de volgende decennia gewoon verdwijnen. De destructieve varroamijt is er niet gekend en de plaatselijke bijenteler noch de in het wild levende populaties hebben enig verweer. Een belangrijke tak voor de productie van een waardevol voedingsmiddel zal verloren gaan in dat deel van het zwarte continent en de nog belangrijker bestuiving van zowel cultuurgewassen als wilde planten zal niet langer verzekerd zijn.

In het noordelijke en centrale deel van Marokko is de traditionele imkerij met de zachttaardige lokale bij door toedoen van de varroamijt zo goed als verdwenen. De overgebleven grote beroepsimkers werken met een agressieve bastaardbij, een kruising tussen de inheemse bij en tal van Europese rassen. Deze professionals werken alleen in streken waar de fruitplantages voorkomen. In de andere streken is de bestuiving al lang niet meer verzekerd. Voor de arme boerenbevolking is honing een haast onbereikbaar luxeproduct geworden.

Azië

In de traditionele imkerij in Azië worden de bijen gewoon midden in het dorp gehouden, vlakbij of zelfs binnen de woningen. Niemand heeft er schrik van de bijen. De Aziatische bij *A. cerana* is een uiterst zachttaardige bij, maar ze is niet erg productief. Dat kan ook moeilijk anders want de mens heeft op de ceranabij nooit de selectietechnieken voor een grotere

Apis cerana - de honingbij van de armen - is uiterst zachttaardig.

opbrengst toegepast. Voor de boeren in de arme landen van Azië is zij een ideale bij.

Zij behoeft geen moderne technieken en er is weinig verzorging mee gemoeid. Haar grootste voordeel is wel dat zij geen geneesmiddelen nodig heeft - zoals de ingevoerde *A. mellifera* - tegen de Aziatische mijten varroa en *Tropilaelaps clareae*. Naast de *A. cerana* worden in Azië ook de vrijbroedende reuzen- en dwerghoningbijen benut voor de honingwinning. Tot op het ogenblik dat de Westerse honingbij *A. mellifera* ingevoerd werd, kon met deze verschillende honingbijsoorten probleemloos en vooral goedkoop geïmkerd worden. Maar samen met de invoer van *A. mellifera* deden ook een aantal tot dan toe ongekende bijenziekten hun intrede.

Het zakbroed en het vuilbroed staken vooral de ceranavolken aan. De reuzenhoningbij *Apis dorsata* had al snel met vuilbroed te kampen. Bovendien hebben vooral de tropische streken in Azië te lijden onder de ontbossing op grote schaal, waardoor de nestmogelijkheid van de vrijbroedende soorten in het gedrang komt. De economische druk, veroorzaakt door de grotere rentabiliteit van de Europese rassen, zal op den duur de teelt met de *A. cerana* doen verdwijnen. De *A. mellifera* brengt weliswaar meer honing op, maar vereist wel een moderne behuizing, veel suiker en vooral veel dure bestrijdingsmiddelen. In

Nepal hebben handige zakenlui op de hogere rentabiliteit van de *mellifera* ingespeeld: zij propageren op grote schaal de Europese bijenvolken, die zij dan in huur geven aan de arme boeren. Daardoor geraakt de *A. cerana* - zeg maar de goedkope bij van de arme boer - nog meer in de verdrukking. Maar voor de *mellifera*-imkerijen in Azië is het evenmin rozengeur en maneschijn. Precies omdat ze zo gevoelig zijn voor allerhande ziekten en omdat ze nauwelijks verweer hebben tegen de Aziatische parasieten, wordt er ook kwistig met medicamenten en bestrijdingsmiddelen gestrooid. Dat heeft er reeds toe geleid dat de EU alle honingimport uit China verboden heeft, omdat ontoelaatbare hoeveelheden reststoffen van antibiotica in Chinese honing teruggevonden werden.

Nadat ze zich de varroamijt op de hals gehaald hebben, dreigt er voor de *mellifera*-imkers nog een ander gevaar in Azië: de *Tropilaelaps clareae*. Deze mijt heeft zo mogelijk nog een grotere catastrofale uitwerking dan de varroamijt. Haar oorspronkelijke waard is de reuzenhoningbij *Apis dorsata*, die wel raad wist met deze 'mee-eters', maar de ingevoerde Westerse honingbij heeft er geen verweer tegen.

Door al deze omstandigheden dreigt ook in Azië de oppervlaktedekkende bijenteelt meer en meer verloren te gaan. De verdringing van de inheemse bijensoorten door de ingevoerde Europese bijenrassen, draagt het

206

Song Young-Seouk, de grootste imker van Zuid Korea, aan het werk. Foto: M. Boerjan.

Bijenvolken in de omgeving van San Javier, Chili. Foto: R. Ten Klei.

risico in zich dat op termijn de bestuiving van de natuurlijke plantenwereld niet verzekerd zal zijn.

Australië

Voor de komst van de Europeanen bestonden er op dit continent geen honingbijen. Australië verkeert nog in de gelukkige positie te kunnen imkeren zonder het probleem van de varroamijt. Dat kan al niet meer gezegd worden van de kleine bijenkastkever (*Aethina tumida*), die totaal onverwacht tot een bedreiging is uitgegroeid. Daarnaast kent Australië natuurlijk alle plagen en kwalen die de Europeanen samen met hun bijen hebben binnengebracht: noseose, kalk- en vuilbroed, en alle virale bijenziekten.

Maar dit continent mag zich wel jaar na jaar verheugen in de grootste opbrengsten per volk. De Aussies hebben dan ook meer zorgen met hun afzetmogelijkheden dan met te kleine opbrengsten. Het idee is al gelanceerd om uit de honing langs vergisting milieuvriendelijke brandstof te produceren. Het is technisch reeds mogelijk, maar economisch nog niet interessant, tenzij de prijs voor fossiele brandstof op korte tijd fors de hoogte zou ingaan. Dat idee is niet zo absurd als het op het eerste gezicht lijkt. Absurd is de situatie dat er zoveel honing kan gewonnen worden, terwijl het voor veel mensen op deze aarde een onbereikbaar luxe-product blijft.

Amerika's

Op het Noord-Amerikaanse subcontinent ziet de situatie er weer totaal anders uit. De kolonisten uit de Oude Wereld importeerden samen met hun bijenvolken, ook alle bijenziekten. Daarbovenop kreeg men de varroamijt te verwerken en sinds enkele jaren ook nog eens de kleine bijenkastkever.

In Noord-Amerika zijn de varroamijten - net zoals in Europa - al lang resistent tegen het flouvalinaat (Apistan). Bovendien schijnt het coumaphos in Perizin en in Check Mite ook niet meer te werken. De georganiseerde bestrijding van de kleine bijenkastkever moet nog op gang komen. Voorlopig lijkt het wel dweilen met de kraan open.

Alsof dit alles niet genoeg is, doet zich in de zuidelijke staten van de USA nog het probleem voor van de erg agressieve geafricaniseerde bijen die vanuit het Zuid-Amerikaanse subcontinent kwamen aanzwermen. Midden-Amerika en het tropische gedeelte van Zuid-Amerika hebben dan weer geen moeite om de varroamijt onder controle te houden. Ook met de geafricaniseerde bijen weten zij bedrijfstechnisch wel raad. Hoewel eraan toegevoegd moet worden dat het ondoenlijk blijft om met deze bastaarden te imkeren in de onmiddellijke nabijheid van woonkernen. Voor Argentinië en Chili blijft het varroaprobleem even urgent als voor Europa.

De kansen voor Midden- en Zuid-Amerika liggen ongetwijfeld – net zoals in Australië – in de zeer hoge opbrengsten per volk.

Europa

De problemen van de Europese bijenteelt zijn bekend: varroa, vuilbroed, pesticiden, dramatische inkrimping van de drachtmogelijkheden, hoge bedrijfskosten, laag rendement, geen opvolging in het ambacht, enz. Er ontbreken alleen nog de kleine bijenkastkever en de *Tropilaelaps* mijt om de ellende compleet te maken. En wie weet komt er in Europa straks nog een capensis-probleem bij door de kruising met de Madagascarbij (*A. m. unicolor*) of met de *scutellata*, waarvan trouwens reeds sprake is in sommige kringen.

Europa is het 'moederland' van de bijenrassen die momenteel het meest verspreid zijn over de gehele wereld. De zwarte bij, de *ligustica*, de *carnica* en de *caucasica* zijn met succes tot in de verste uithoeken van de wereld uitgedragen. En wat doet Europa? Het importeert bijen van overal ter wereld; het experimenteert met alle vreemdsoortige rassen, het verbastert zijn eigen landsbijen en het vernietigt de populaties van zijn zuiver inheemse rassen.

Nochtans, het enige toekomstperspectief voor Europa bestaat er precies in om zijn eigen natuurlijke genenpool resoluut te beschermen en het door rigoureu selectiewerk verder te verbeteren. Dat zou ten goede komen aan zowel de Europese imkers als aan de wereldimkerij. Overal ter wereld zijn zowel de beroepsimkers als de amateurs op zoek naar een zachteardige, ziekteresistente en productieve bij.

Europa zou deze kans moeten aangrijpen en inspelen op die enorme vraag. De weg van de hybridisering voert alleen maar naar onbekend gebied, die weg leidt ons alleen maar verder van het doel af. Bovendien kan het oorspronkelijke genenpotentieel dat onderweg verloren is gegaan, nooit meer teruggewonnen worden.

Indien Europa er niet naar streeft om zijn eigen, inheemse rassen te behouden en te verbeteren, dan zullen er binnen zeer afzienbare tijd nog enkel een handvol idealistische amateurs overblijven, naast een eveneens sterk gereduceerd aantal beroepsimkers. De bijenvolken van deze laatste zullen alleen nog in de zeer goede drachtgebieden te vinden zijn en in grote delen van Europa zullen er geen of alleszins onvoldoende bijen meer voorhanden zijn voor de noodzakelijke bestuiving

Het alternatief voor Europa

Een sterk doorgedreven selectie binnen de Europese rassen op varroatolerantie, productiviteit en handelbaarheid, is de enige weg naar een betere toekomst. Daardoor kunnen ook de belangrijkste genenreserves van de inheemse rassen behouden blijven. De Europese imkerij heeft op de wereldmarkt van de honing maar een beperkte kans. Haar grootste mogelijkheden zal de Europese imkerij moeten vinden in haar functie als teeltcentrale van de rassen die hun degelijkheid op alle vlakken en op alle plaatsen in de wereld hebben bewezen. Bovendien zou men moeten overwegen dat de verjonging van het Europese imkerbestand alleen maar verwezenlijkt kan worden met productieve en zachteardige bijen. Welke jonge mens van de 21ste eeuw voelt er wat voor om met bijen om te gaan in een uitrusting die veel weg heeft van een astronautenpak?

De verwezenlijking van die ambitieuze doelstellingen kan niet overgelaten worden aan een handvol mensen van goede wil. Een basisvoorwaarde voor het welslagen van een dergelijk initiatief is de samenwerking van geëngageerde imkers met wetenschappers in goed gestructureerde selectieorganisaties, waar met wetenschappelijk gefundeerde methodes aan de instandhouding en de verbetering van de Europese rassen gewerkt wordt.

© Origineel artikel: *Der Globale Bienenhandel und seine Folgen – Deutsches Bienen Journal*, 03/2003 en op het internet onder: <http://mellifera.weitblick.de>.

Prof.dr. Hermann Pechhacker is verbonden aan het Instituut für Bienenkunde – Lunz am See (Oostenrijk). Wij danken hem voor zijn toestemming om van zijn tekst en foto's gebruik te maken.

Honing bij wondbehandeling?

De laatste tijd ben ik enkele malen het bericht tegengekomen, dat honing een goed middel zou zijn bij de behandeling van wonden (zie bijvoorbeeld BIJEN 13(10):261 en BIJEN 13(11): 308-309 (2004)). In alle gevallen wordt daarbij vermeld dat honing een natuurproduct is. De term 'natuurproduct' wekt de indruk dat het om een veilig en werkzaam product gaat. Ik denk dat dit niet het geval is.

Botulinum sporen

Honing is inderdaad een natuurproduct. Maar dat betekent onder meer, dat er allerlei elementen uit de natuur in kunnen zitten, bijvoorbeeld ook sporen van de botulinum-bacterie. Deze bacterie komt overal voor, en kan sporen vormen, die zeer resistent zijn en jarenlang kunnen blijven leven. Bij ontkieming van de sporen wordt het botulinum-toxine gevormd, dat bij opname verlammingen kan veroorzaken, die in ernstige gevallen (aantasting van ademhalingspijpen en het hart) bij mens en dier tot sterfte kunnen leiden.

Botulisme is vooral bekend als voedselvergiftiging. Botulinum-sporen kunnen zelfs koken overleven, en als door verhitting van voedingsmiddelen concurrerende bacteriesoorten zijn uitgeschakeld en een zuurstofarm milieu is ontstaan, kunnen botulinum-sporen uitgroeien en toxine vormen. In het verleden heeft in Nederland vooral het (onzorgvuldig) wekken van vlees en groenten een aantal ziektegevallen veroorzaakt.

De enorme hoeveelheid bacteriën in ons maagdarmsstelsel zorgt ervoor, dat met het voedsel opgenomen botulinum-sporen daar niet uit kunnen groeien. Het gevaar komt alleen maar van reeds in het voedsel gevormd toxine. Echter, bij heel jonge kinderen is de maagdarmflora nog niet goed ontwikkeld, en daar kunnen opgenomen sporen wel degelijk tot zogenaamde 'infant botulism' aanleiding geven. In de wetenschappelijke literatuur wordt erop gewezen, dat het geven van honing aan kinderen jonger dan een jaar onverstandig is, juist vanwege het risico op 'infant botulism'.

Wanneer dus honing op wonden wordt aangebracht, bestaat de kans dat daarmee botulinum-sporen in de wond komen. Nu neem ik onmiddellijk aan, dat honing door zijn grote gehalte aan suikers wondvocht opneemt en bacteriën verhindert uit te groeien, maar ik ben er niet zeker van dat dat in alle hoeken en gaatjes van een wond gebeurt. Ook wordt door het aanbrengen van honing de wond afgesloten, wat het vereiste

zuurstofarme milieu tot stand brengt. De kans bestaat wel degelijk, dat botulinum-sporen in een wond tot ontkieming komen en toxine gaan vormen. Wondbotulisme is in de medische wereld een bekend verschijnsel, alleen het verband met honing heb ik nog niet vermeld gezien.

Honing is naar mijn idee alleen veilig, als de daarin aanwezige sporen worden gedood of worden verwijderd. De technieken die daarvoor nodig zijn kunnen echter alleen op industriële basis worden toegepast. Dit betekent dat honing van de 'gewone' imker als zodanig nooit bij de wondbehandeling mag worden gebruikt.

J. Oosterom, Parly

Peter Iselburg is een Duitser, maar hij is waarschijnlijk in Utrecht een leerling geweest van de Nederlandse tekenaar en kopergraveur Chrispijn van de Passe. Het grootste gedeelte van zijn leven bracht hij door in Neuremberg, waar hij in 1617 zijn *Emblemata Politica* publiceerde. De kopergravures zijn van hem, maar de teksten van een zekere Georg Remus. We hebben weer te maken met een vergelijking van een bijenvolk met een staat of samenleving. De bovenstaande spreuk zegt het al: *Dulcis Concordiae fructus* (De zoete vrucht van Eensgezindheid)

Het aantal bijen mag ontelbaar zijn, toch passen zij goed in de korf en maken ijverig zoete honing. Hoewel ook de republiek talloze burgers kent, vertrouwt erop, dat allen door kostbare vrede en werklust gelukkig zijn.

Toon Brekelmans

Apícola Verkruisen in San Javier

Roel ten Klei

Ongeveer dertien jaar ken ik Wim en Kitty Verkruisen nu. Kitty zag ik een aantal jaren als gewaardeerd dephoudster te Rotterdam en Wim, emeritus hoogleraar in Staats- en Bestuursrecht zo af en toe. Ik begreep dat hij wat met Chili had, want toen ik pas bij de VBBN werkzaam was, probeerde hij mij kastmaterialen te verkopen die in Chili geproduceerd waren. Uiteindelijk is dit niets geworden. Nu, na een lange reis naar Chili met als doel de kunststratmachines in bedrijf te stellen die hij bij ons kocht, vertelt Wim onder het genot van een glaasje Chileense wijn het verhaal hoe hij hier zo terecht gekomen is.

210

Zijn contacten met Chili kwamen tot stand toen hij voorzitter werd van een door de Nederlandse overheid gefinancierde stichting, een samenwerkingsverband van Chileense politieke partijen, die tegen de dictatuur van Pinochet waren en in gezamenlijk overleg een programma ontwikkelden voor de tijd na Pinochet. In deze stichting namen verschillende politieke partijen deel om gezamenlijk de terugkeer van de democratie te bevorderen en een plan te maken voor het landelijk bestuur na het afzetten van de dictator.

Dictators plegen ten val te komen en deze stichting ontwikkelde dus al plannen om Chili uit het dal te halen: een zeer vooruitziende blik van de heer Pronk. Voor deze stichting, die later ook een zetel in Santiago had, reisde hij regelmatig naar en in dit land en kreeg een voorliefde voor dit mooie stuk aardbol en zijn vriendelijke bevolking. Wim besloot na het afzetten van de dictator zijn steentje bij te dragen aan de wederopbouw. Hij zag mogelijkheden en stichtte een imkerij met behulp van een lokale imker.

Groei

Hij begon met zo'n 50 volken, die door deze imker en zijn personeel werden behandeld. Geleidelijk nam de activiteit toe en groeide het bedrijfje naar 500 volken met een opbrengst van ongeveer 10.000 kg honing.

- In 1997 vond diversificatie plaats in die zin
- dat eko-certificering werd aangevraagd en verkregen;
- dat nu ook werd overgegaan op stuifmeel- en propoliswinning;
- dat verpakte consumentenproducten op de markt werden gebracht.

Wim Verkruisen besloot na het afzetten van dictator Pinochet zijn steentje bij te dragen aan de wederopbouw. Foto's: R. ten Klei.

Vanaf dit jaar werden er ook meer imkers aangetrokken in de ruime omgeving van San Javier. Ook zij werden in de eko-certificering betrokken.

Jano Muñoz was reeds werkzaam bij het bedrijf en ging op pad om de imkers te bezoeken en te ondersteunen. Wim Verkruisen en Jano Muñoz vormen inmiddels de spil waar het bedrijf op steunt. Het tweetal ontwikkelde nieuwe ideeën om de onderneming nog bloeiender te maken. Men beschikt inmiddels over 1.500 volken en een hecht team van 15 medewerk(st)ers. Hiervan zijn er zes imker; de anderen werken in de verpakking, op het laboratorium en in de administratie.

De volken staan op een 15-tal locaties in de wijde omgeving van San Javier maar ook ver naar het zuiden. En alles op plaatsen met natuurlijke en overvloedige vegetatie. In de winter en het voorjaar staan de volken in het kustgebergte waar vroeg in de lente voldoende dracht is. Daarna worden de bijen overgebracht naar het voorgebergte van de Andes. De bijen verzamelen hier in volstrekte rust en stilte hun nectar, terwijl de imker geniet van de imposante vergezichten. Als de bijen in het zuiden behandeld moeten worden is een overnachtingstent noodzakelijk, want even heen- en terugrijden is er niet bij.

Hier heeft men dezelfde problemen met de volken als wij in Europa; de varroamijt is ook hier aanwezig. Er zijn twee oogsten per jaar, begin januari en begin april. Direct na de oogsten past men oxaalzuur (druppel-methode), mierenzuur en thymol toe. Inmiddels is de groep gecertificeerde imkers uitgegroeid tot een 90-tal deelnemers die samen nog

De controle op de productiewijze en verwerking is bijzonder hoog. Want vergis u niet in de SKAL-certificatie (Stichting Keurmerk Alternatieve Landbouw)

eens 10.000 volken hebben. De controle op de productiewijze en verwerking is bijzonder hoog. Want vergis u niet in de SKAL-certificatie (Stichting Keurmerk Alternatieve Landbouw) of denk niet: dit is een Zuid-Amerikaans land waar alles mogelijk is. SKAL is de organisatie voor het toezicht op de biologische productie in Nederland. Zij doet dat d.m.v. inspectie en certificatie en richt zich naar de EU-verordening en het NOP (New organic program van de food and drug administration van de VS).

Killerbee-vrij

Het bedrijf werkt over het algemeen met 10-raams Dadantkasten; daarbuiten wordt veelal Langstroth gebruikt.

Chili is killerbee-vrij omdat aan de oostkant het enorme Andesgebergte ligt en in het noorden de onafzienbare woestijn.

Een speciaal ras wordt hier niet gebruikt, ik zag donkere en geel gestreepte bijen door elkaar. Fijn is wel dat ze over het algemeen zachtaardig zijn en weinig neiging tot zwermen hebben.

De overheid draagt hier een steentje bij door de co-financiering van een drie jaar durend scholingsprogram-

ma voor de aangesloten eko-imkers. Daarvoor heeft het bedrijf een vast team van drie medewerkers in dienst.

Van de opbrengst van het bedrijf en aangesloten imkers wordt 95% geëxporteerd naar Nederland, Duitsland, Japan, Singapore en de Verenigde Staten. Voorwaar een voortreffelijke prestatie tijdens de laatste vier jaar. Een enorme hoeveelheid diepgevroren stuifmeel wordt afgezet bij een hommelteler in Europa. Met veel plezier ben ik een paar keer met Jano meegeweest om de bijen te bekijken en te behandelen. Het is geweldig je te begeven in een ongerepte natuur. En ik zal ook het bezoek aan zijn vader en moeder in een bergdorpje niet vergeten.

Veel dank ben ik aan Wim Verkruijsen verschuldigd die mij de mogelijkheid bood om dit land te bezoeken en van zijn imkeractiviteiten kennis te nemen. Dit mede door de aanschaf van een door de VBBN te koop aangeboden kunststraatmachine. Deze aanschaf draagt weer bij aan de eko-gedachte om de eigen was en die van de aangesloten imkers in een gesloten circuit te bewerken.

25 Jaar getrouwd met het Bijenhuis

Ton Thissen

Omdat je een dame nooit naar haar leeftijd vraagt, stellen we vast dat Cathrien van Dam werd geboren in 1941. Vanaf 1980 is zij verbonden aan het Bijenhuis in Wageningen. Aanvankelijk als facturiste, later vooral ook als verkoopster in de winkel. Op 12 mei jl. werd haar 25-jarig jubileum gevierd in Bijenhuise-lijke kring en in het bijzijn van haar twee dochters met partner en haar kleinzoon van 5, wiens foto te pronk staat op de televisie.

Na zo'n 12 jaar huwelijk kwam Cathrien voor de taak te staan haar twee jonge dochters alleen op te voeden onder niet zo'n florissante omstandigheden. Om geen beroep te hoeven doen op sociale voorzieningen besloot ze een baan te nemen in de haar vertrouwde administratieve sector. Een bijenhoudende neef had gehoord van een vacature op het Bijenhuis aan de Grintweg in Wageningen. Via meneer Pater (personeelszaken VBBN) kwam ze terecht bij meneer Krabbenborg, de toenmalige directeur handel. Vanaf nu kwamen op de schrijfmachine onder haar handen de facturen tot stand.

'Wat later kwam de computer. Ik kwam niet in aanmerking voor een cursus. Wel wist ik op den duur de facturen via de computer te verwerken. Daar is het wat de computer betreft ook wel bij gebleven. Al snel kwam ik ook in de winkel terecht en handelde ik o.a. de bestellingen af. Voor het winkelwerk is een zekere kennis van het bijenhouden nodig. Ik heb dan ook een beginnerscursus gevolgd. Toch zijn het vooral de contacten met de imkers en de ervaringen in de winkel die je op den duur het gevoel geven je werk goed te doen.'

Smaak

'We vormen ook een goed team in die zin dat wij ons verantwoordelijk voelen voor wat er zich dagelijks afspeelt. We discussiëren over de effectiviteit van een bepaald (nieuw) product of over de prijs ervan. We willen allemaal graag verkopen, maar de imker moet er wel wat aan hebben. Daarbij speelt de persoonlijke smaak ook wel eens een rol. Als het bv. over cadeau-artikelen gaat: ringen, hangers, kettingen, handdoeken, theedoeken e.d. heb ik al gauw dat ik denk: dat is spul voor de kermis. Maar mijn collega's denken daar wel eens anders over. En ook wel eens terecht: het komt voor dat iets al jaren op de plank ligt en dan gaat het toch opeens weg. En voor niet weinig geld.

Cathrien met het nog ingepakte bord. Foto's: Marga Canters

Zo zie je maar: smaken verschillen. Bij ons, maar ook bij de klanten. En wat dan toch blijft staan, doen we bv. in de reclame; op markten ben je er zo door. Wij leven ons steeds beter in de klant in. Wij bieden bv. allerlei gereedschappen aan maar desgevraagd zeggen we dat je met een eenvoudig plamuurmes ook wonderen kunt verrichten. Koninginnen kun je ook merken zonder onze speciale merkset en dat zeggen we ook.'

Veranderingen

Na de heer J. Krabbenborg werd Roel ten Klei benoemd tot bedrijfsleider, een nieuw tijdperk. Gaandeweg blijken de veranderingen voornamelijk te zitten in de wisseling van personeel gewoonlijk t.g.v. het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd, want er is overigens weinig verloop. Eenmaal Bijenhuis altijd Bijenhuis, lijkt het wel. 'In die 25 jaar Bijenhuis heb ik overigens wel vier voorzitters meegemaakt: de heren J. Speelziek, P. Muntjerwerf, D. Vunderink en nu Jos Plaizier. Vroeger waren de depots wel groter. Via orders werden de bestellingen keurig klaargemaakt en verzonden. Daar zat een zekere regelmaat in. Nu worden bestellingen voor dephouders ook nog wel verstuurd maar ze komen

ook gewoon langs, omdat ze toevallig in de buurt zijn. Daar is niets op tegen natuurlijk, maar als ze onverwacht binnenkomen met hun bestellijst is het wel even aanpoten. In vroeger dagen liep het storm als het vakantiegeld binnen was. Nu hebben de mensen wat hun hobby betreft, het gehele jaar gewoon meer geld te besteden. Dat zie je heel duidelijk bij de verkoop van de kant en klare raampjes. Ze 'vliegen de winkel uit' en kunnen zo de bijenkast in.'

Wandkleed

'Ja, en dan waren wij – het personeel – toentertijd 's avonds thuis nogal eens in de weer met het rollen van kaarsen en met het maken en borduren van slabbetjes, theemutsen, pannenlappen, schorten, ovenwanten e.d. Geen vetpot maar ik borduur graag; dus deed ik daaraan mee. In dit verband: ik had eens een wandkleed gekregen – made in England – met daarop drachtplanten afgebeeld. En mooi ding. Ik had dat kleed als decoratie boven de weegschaal bij de plantenzaden in de winkel gehangen. Klanten vroegen wel eens of dit wandkleed te koop was. Dat was het niet, wat mij betreft. Totdat een collega in triomf vertelde het wandkleed eindelijk verkocht te hebben. Ik was daar aanvankelijk niet blij mee, maar besepte gaandeweg dat het ons beiden om de handel te doen was: ik als verleidster; zij als verkoopster. Ik kreeg het bedrag natuurlijk wel onmiddellijk uitbetaald.'

Indrukwekkende momenten

De indrukwekkende gebeurtenissen kwamen voor-
namelijk naar voren in de poëtische voordracht van

Marga Canters en Riet Oostendorp dragen het gedicht voor.

Het met de hand beschilderde bord dat Cathrien namens de VBBN mocht ontvangen.

Riet Oostendorp en Marga Canters op de avond van 12 mei jl., de dag dat haar jubileum werd gevierd. Die voordracht volgde op de toespraakjes met daarbij behorende cadeaus van Jos Plaizier en Roel ten Klei. Cathrien selecteert daaruit dat eens haar tas uit het kantoor gestolen werd en dat een mens flaters kan slaan zoals die waarbij ze een klant een tube tandpasta voor aambeienzalf verkocht. Het bleek uitlegbaar en het kwam allemaal goed.

Prettig indrukwekkend bleek de bos rozen van de eigenaar van een hoestend paard.

'De man had gehoord dat honing een probaat hoestmiddel zou zijn. Voor een appel en een ei kreeg hij van mij enkele potten honing bestaande uit restanten na het afvullen. Dat je via een hoestend paard een bos rozen krijgt. Kom daar nog maar eens om!'

Straks

Over een jaar gaat ze met pensioen. Dat is niet helemaal gladjes verlopen. De laatste jaren kampt ze met de kwalen waar 60-plussers recht op hebben. Een haperende knie enerzijds en een trombosebeen anderzijds en ook de longen blijken niet die meer van een paard. Een beetje in de lappenmand zit ze momenteel dus wel, maar alles is onder controle en straks is ze er weer om haar tijd tot de AOW vol te maken. *Cathrien, het ga je goed en namens ons allen bedankt voor je service!*

Wespen; de gevleugelde tijgers uit het rijk der insecten (4)

Peter Elshout

Een roofdier op een dieet van koolhydraten

Het bovenstaande doet vermoeden dat wespen insecten zijn die alleen maar van zoetigheden leven. Uit ervaring weet ik dat veel mensen met deze overtuiging door het leven gaan. Het nut van wespen staat dan ook vaak ter discussie. Het is waar dat wespen dol zijn op alles wat zoet is. Chocolade vormt hierop een uitzondering, want dit lusten ze niet. Wespenlarven hebben net als bijenlarven eiwitten nodig om te kunnen groeien. In dit opzicht is de wespenlarve geen herbivoor maar een echte carnivoor, een vleeseter. Op de menulijst van wespen staan veel schadelijke en ziekteverwekkende insecten zoals vliegen, muggen, langpootmuggen, rupsen van vlinders, vlinders, sprinkhanen en krekels. Maar ook libellen en spinnen, stervende bijen en bijendarren en zelfs het vlees van kadavers en de vleesresten van de barbecue worden niet versmaad. De grootte van de prooidieren is uiteraard afhankelijk van de grootte van de wespensoort. Zo zal onze grootste sociale wespensoort de hoornaar (*Vespa crabo*) veel grotere prooidieren vangen dan de veel kleinere gewone wesp (*Vespula vulgaris*). Daarnaast zal de hoornaar ook veel nachttactieve insecten vangen, omdat deze wespensoort ook 's nachts vliegt. Prooidieren worden niet in hun geheel opgegeten maar vooraf netjes ontdaan van pootjes, vleugels en achterlijf. Alleen het borststuk dat rijk is aan spiervlees wordt tussen de kaken tot gehakt vermalen en

gevoerd aan de larven in het nest. De hoeveelheden insecten die in een wespennest verorberd worden zijn niet gering. Zo wordt in een hoornaarnest met een grote populatie inwoners, (700 á 800 stuks), wel 500 gram insectenvlees per dag verwerkt, de borststukken van mogelijk een kleine tienduizend insecten. Meestal telt een hoornaarnest niet meer dan 200 á 500 inwoners. De veel grotere nesten van de gewone en Duitse wesp zetten dan ook vele malen meer insectenvlees om. In voor deze dieren gunstige jaren kan het inwonertal tot wel tienduizend oplopen. Er komen nesten voor met een uitwendige doorsnede van meer dan 1,2 m en een hoogte van 0,80 m.

Stofwisselingsproblemen

Ook wespen moeten wel eens. Een dergelijke ontlasting is bij de nestopening goed waar te nemen. Niet in de vorm van een keuteltje maar eerder als een natte troebele vloeistof die met de nodige snelheid wordt weggespoten. Binnen het nest gedragen alle wespen zich netjes, maar bij het verlaten van het nest wordt er lustig op los gespoten. De hoornaar, eigenlijk een heel rustige wesp, kan bij verstoring of bij een onvrijwillige verhuizing van zijn onderkomen, de goedwillende imker of toeschouwer trakteren op een bombardement van spuitpoep. Of ze dit doen uit louter paniek, als afweermiddel of om de rustverstoorder te lokaliseren is mij niet bekend. Het laatste lijkt me onwaarschijnlijk omdat ook de ruimte onder het nest als latrine gebruikt wordt. Bij een hoornaarnest op het hoogtepunt van haar ontwikkeling is de geur van deze afvalhoop uiterst penetrant. Visueel heeft het veel gelijkenis met een opgebraakte maaginhoud na een zwaar nachtje stappen en het verorberen van variabel en veelkleurig voedsel. Een natte brij waarin afgestorven larven, imago's en resten van prooidieren te vinden zijn en waarin veel soorten afvleeters rondspartelen. De latrine van de hoornaar is een broednest van larven van aasvliegen en van meerdere soorten keverlarven.

De stofwisselingsproblemen van de gewone en Duitse wesp zijn veel minder indrukwekkend, maar kunnen doordat deze wespen holtes prefereren voor hun nestbouw, voor andere problemen zorgen. De in dakconstructies of tussen vloeren verblijvende nesten van

Hongerige hoornaren, wespen, bijen en vliegen eten samen suikerdeeg. Van onderlinge agressie is door een veranderd eetpatroon geen sprake. Foto's: Peter Elshout

Latrine onder een hoornaarnest met ontelbare kostgangers.

deze wespen veroorzaken vaak grijze vochtige plekken in de plafonds, die de bewoner doen vermoeden dat het om een lekkage gaat. Uiteraard is niets minder waar en zal de loodgieter, mogelijk op een minder plezierige manier constateren dat het om een natuurverschijnsel gaat. Het zal ook niet de eerste keer zijn dat de bewoner laat weten een wesp- of bijennest te hebben waarvan de honing afdruipt. Dat de ondeskundige beller de nattigheid niet op smaak getest heeft staat dan wel vast. Ook hier een natuurkundig proces dat condensatie genoemd wordt en mogelijk aangevuld wordt met vocht van de wespennest. Een verschijnsel dat zich voordoet als de nachten in september koud gaan worden. Genoemde fenomenen komen bij de andere wespesoorten eigenlijk nooit voor.

Onderhuurders in wespennesten

Vanzelfsprekend heeft de hoornaar met zijn alles overtreffende afvalhoop de meeste onderhuurders. Het voedselaanbod voor aaseters is dan ook groot. Wel vijf soorten vliegen en zweefvliegen leggen er hun eieren in, daarnaast gebruiken meerdere kleine en grote kevers de latrine als kraamkamer. Op het hoogtepunt van de ontwikkeling van deze aasetende larven, beweegt het natte afval van vele honderden wit gekleurde vliegenmaden. Daartussendoor bewegen zich leverkleurige, op slakken lijkende larven en keverlarven van verschillende grootte en kleur, die bij verstoring snel de benen nemen. De meest opvallende bewoner in deze afvalhoop is de larve van de hoornaarkever (*Velleius dilatatus Fabricius*). Deze kever behoort tot de familie van de kortvleugelkevers en kan tot wel 26 mm groot worden. Zowel de kever als zijn larven benutten de afvalhoop als voedselbron. Ze eten de in de afvalhoop levende vliegenlarven evenals de resten van dode

hoornaarlarven en adulten. De achterlijven van de dode hoornaren worden niet gegeten. Deze blijven opvallend in de soep achter.

De hoornaarkever is buitengewoon schuw en maakt zich razendsnel uit de voeten of vliegt net zo snel weg. De kevers moeten een uitermate goed reukvermogen hebben. Bij een verhuisd hoornaarnest, uiteraard zonder afvalhoop, zullen na enige weken al weer larven in de nieuwe afvalhoop aanwezig zijn. Bij door mij verhuisde hoornaarnesten kwam de larve van deze kever veelvuldig voor. Daarom is de kever waarschijnlijk niet zeldzaam, ondanks dat hij zelden wordt waargenomen. Indien er nog geen afvalhoop is zal de kever ook de larven van de hoornaar eten. De kevers overwinteren vaak in afgestorven hoornaarnesten.

Ook in de nesten van de andere sociale wespesoorten komen medebewoners voor. Ook hier verschillende soorten kevers, zweefvliegen en vliegen, maar ook sluipwespen die op de wespennest parasiteren. In vergelijking met de medebewoners van een hoornaarnest is het aantal medebewoners van de andere wespesoorten onbeduidend.

Aan alles komt een einde

Halverwege september, met nog een paar Apideakastjes op de stand, wordt door hongerige hoornaren wel eens een poging gewaagd (gemorst) suikervoer te stelen. De bijen van deze vaak overbevolkte kastjes twijfelen geen moment en overrompelen de indringer voor deze een stap naar binnen heeft gezet, massaal. De hongerige indringer vlucht uit levensbehoud. Als je op dit tijdstip van het jaar een kleine hoeveelheid suikerdeeg in een potje aanbiedt, zul je versteld staan hoe vriend en vijand elkaar verdringen om iets van dit voer mee te pikken. Zowel hoornaars als Duitse en gewone wespen samen met een groot aantal honingbijen snoepen zij aan zij van deze koolhydraten zonder daarbij elkaar als prooi- of roofdier te herkennen. Door het wegvallen van het broednest verliezen wespen de binding met hun woning waar zij voorheen bescherming maar vooral voedsel kregen. Alleen d.m.v. rijp fruit en andere natuurlijke en onnatuurlijke (limonade e.a.) koolhydraatleveranciers kunnen de wespennesten gevuld worden. Door de steeds krappere bezetting van de wespennesten en de lagere buitentemperaturen sterven veel wespennesten door onderkoeling of worden wespen met misvormde vleugels geboren. Door koude en voedselgebrek zullen uiteindelijk alle nog overgebleven wespen sterven. Alleen de jonge koninginnen zullen indien goed verstoep de winter overleven en als de natuur een handje meehelpt voor nieuw wespennesten/leed zorgen.

Wet- en regelgeving betreffende het telen van genetisch gemodificeerde gewassen

Henk van der Scheer

Over de vraag of genetisch gemodificeerde gewassen (GGG's) wel of niet in de landbouw mogen worden toegepast, is met name in Europa jarenlang gedebatteerd en gesteggeld. Van 1990 tot 17 oktober 2002 was de oude 'Food and Feed'-richtlijn 90/220/EEG van kracht. Met deze richtlijn konden lidstaten de goedkeuring van dossiers over genetisch gemodificeerde organismen (GGO's), voor de gehele EU blokkeren. Sinds 1998 deed een aantal lidstaten dat dan ook. De facto gold er dus een moratorium totdat men het eens was geworden over een goed uitgewerkte wetgeving die de consument zo goed mogelijk zou beschermen en informeren.

216

In 2002 werd de oude richtlijn vervangen door een nieuwe (2001/18/EG). Deze nieuwe richtlijn regelt nu o.a. de etikettering en tracering van gemodificeerde genproducten. Zo moet de aanwezigheid van die genproducten op het etiket vermeld worden vanaf een drempelwaarde van 0,9%. Op die manier kan men kiezen wat men op zijn/haar bord wil. De wet geldt voor alle gemodificeerde genproducten, ook de afgeleide die strikt genomen geen genetisch gemodificeerde stoffen (DNA of eiwit) bevatten, zoals plantaardige oliën.

Scheiding tussen wel en niet GGG's

Als netelig probleem bleef nog bestaan de organisatie van de zogenaamde coëxistentie, het naast elkaar geteeld worden van wel en niet GGG's. Alleen wanneer een duidelijke scheiding mogelijk is, heeft etikettering echt zin. De Europese Commissie wenst echter over coëxistentie geen dwingende wetgeving uit te werken en houdt het daarom bij aanbevelingen volgens richtlijn 2003/556/EG. Zo wordt aangeraden coëxistentie te regelen door middel van minimum-afstanden en bufferzones tussen verschillende soorten gewassen, de aanleg van stuifmeelbarrières zoals hagen, een verschillende timing van de gewassen en samenwerking tussen naburige boerderijen. Elk EU-land moet dus zijn eigen wetgeving over coëxistentie uitwerken, aangepast aan de lokale omstandigheden. De Europees Commissaris voor de Landbouw, Fischler, wil echter niet dat GGG-vrije zones worden verplicht, omdat in dat geval de ontwikkeling van GGG-landbouw onmogelijk zou worden gemaakt. Als uitzondering mag er wel een verbod op GGG's worden ingesteld in regio's waar coëxistentie onmogelijk te regelen valt, zoals in streken waar smalle stroken akkers naast elkaar liggen. Voorts moeten de lidstaten ieder voor zich nagaan of hun aansprakelijkheidswetgeving afdoende is om te bepalen wie moet opdraaien voor economische schade als gevolg van een vermenging van wel en niet GGG's.

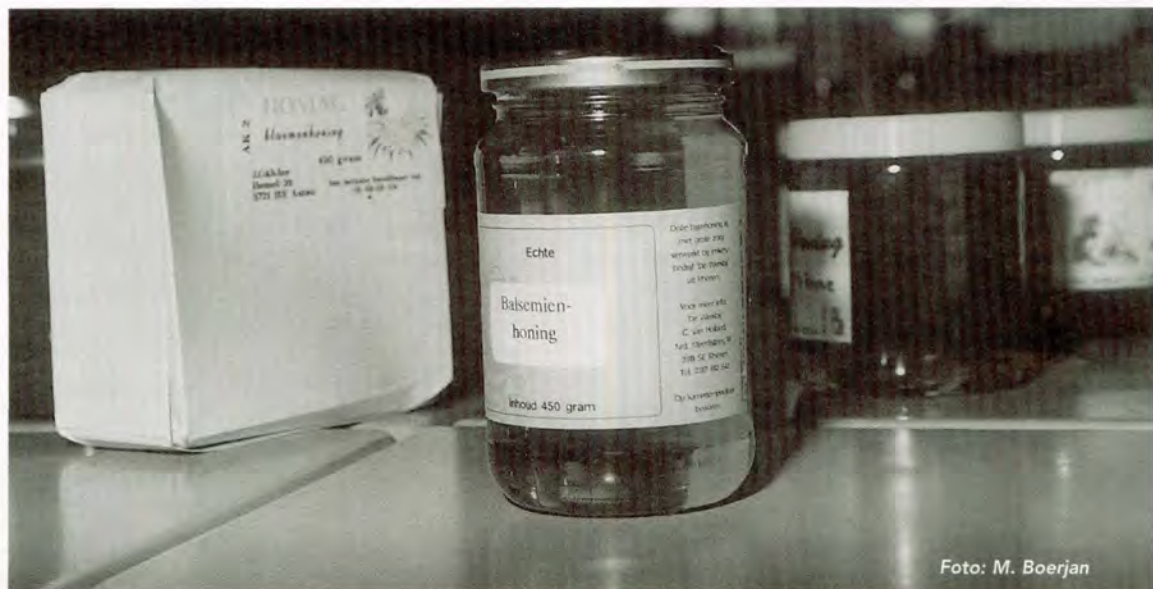

Foto: M. Boerjan

In Nederland voorgestelde regeling

Er mogen dus in Europa GGG's worden geteeld maar er dient geen vermenging door bijvoorbeeld het overwaaien van stuifmeel op te treden met niet-GGG's in de gangbare en biologische teelten. Dat wil zeggen, die vermenging dient onder een drempelwaarde te blijven. In Nederland zijn daartoe afspraken gemaakt door boerenorganisaties (Biologica, LTO Nederland, Plantum NL en Platform Aarde, Boer en Consument) over coëxistentie van de teelt van wel en niet genetisch gemodificeerde gewassen. Die regels zijn in een rapport vastgelegd en dat rapport¹ is aangeboden aan de minister van LNV op 2 november 2004.

In dat rapport wordt geconcludeerd dat een isolatie-afstand het meest effectief is om uitkruising en vermenging tegen te gaan. Er worden afspraken gemaakt voor toegelaten rassen van aardappel, suikerbiet en mais Samengevat in de tabel

Afstand in meters tussen een GGG-veld en een gangbaar geteeld dan wel een biologisch geteeld GGG-vrij veld

Gewas	Gangbare teelt afstand in meter	Biologische teelt afstand in meter
Aardappel	3	10
Suikerbiet	1,5	3
Mais	25	250

De verschillen in afstanden tot een gangbaar geteeld GGG-vrij veld en tot een biologisch geteeld GGG-vrij veld worden veroorzaakt door de eis van respectievelijk minder dan 0,9% gemodificeerde genproducten in het geogste gangbare product aanwezig en het praktisch vrij-zijn (minder dan 0,1%) van gemodificeerde genproducten van het geogste biologische product. Certificering van het teeltbedrijf is een passend middel voor borging van de naleving van de maatregelen. Telers die zich aan de afspraken houden, moeten volgens de commissie gevrijwaard blijven van aansprakelijkheid voor directe schade als gevolg van vermenging. Vanwege het feit dat commerciële teelt van GG-koolzaad in Nederland niet op korte termijn plaats zal vinden, de complexiteit als gevolg van de eigenschappen van het koolzaadgewas en het korte tijdsbestek van de commissie is het niet mogelijk geweest voor koolzaad tot afspraken te komen.

Gevolgen voor de Nederlandse imker

In honing komt normaal slechts 0,1% stuifmeelkorrels voor. Voor honing is de etikettering dan ook niet wettelijk verplicht, ook al zouden alle stuifmeelkorrels van GGG's afkomstig zijn. Het winnen van 'biologisch'

stuifmeel - zo dat al mogelijk zou zijn in Nederland gezien de eisen die aan dat product gesteld worden - wordt door de teelt van GGG's wel moeilijker. Met name stuifmeel van mais wordt wel eens in honing gevonden. Dat stuifmeel is vermoedelijk 'verzameld' in het harenkleed tijdens het vliegen over een maisveld. Die pollen zouden in kleine hoeveelheden ook in de stuifmeelklompjes kunnen geraken.

Bijen brengen stuifmeel over zonder aanzien van het gewas. Imkers zouden daardoor aansprakelijk gesteld kunnen worden voor ongewenste vermenging van niet-GGG's. In het rapport wordt over vermenging door bijen niet gesproken. In het rapport wordt voorgesteld dat alleen overtreders die de afspraken over coëxistentie niet nakomen, aansprakelijk kunnen worden gesteld. In alle andere gevallen dient een fonds te voorzien in vergoeding van de geleden schade.

¹) 'Coëxistentie primaire sector', rapportage van de tijdelijke commissie onder voorzitterschap van J. van Dijk, Den Haag, 1 november 2004, 13 pagina's plus 9 bijlagen.

Oproep 100-jarig Leersum

Op 5 november 2005 bestaat onze imkervereniging honderd jaar. Ter gelegenheid van dat feit heeft B & W van Leersum ons de gelegenheid geboden om een expositie over bijen in te richten. Het gemeentehuis heeft een mooie ruimte om schilderijen op te hangen en er is ook voldoende ruimte om beelden op sokkels te plaatsen, eventueel in vitrines. De expositie kan door ons ingericht worden op 3 en 4 november 2005 en de ontruiming is gepland op 19 november 2005. Ons verzoek is aan collega imkers, die zich ook met kunstuitingen over het bijenleven bezighouden of vrienden hebben in het schilders- of beeldhouwerswereldje, en hun werken graag zouden willen exposeren in Leersum, contact op te nemen met: Wout Epping, Roekenes 54, 3956 RS Leersum, 0343-45 14 07, E: epping44@zonnet.nl Om een selectie te maken uit het aanbod zou een foto van het object zeer welkom zijn. Aan de expositie zijn geen kosten verbonden en al het geëxposeerde materiaal is verzekerd.

Informatiebulletin nummer 3

Jos Plaizier, voorzitter VBBN, Aat Rietveld, voorzitter BvB ZLTO
Onderzoek van de besturen van Bond van Bijenhouders ZLTO en VBBN, om te komen tot één organisatie voor bijenhouders. Derde overleg bestuur BvB ZLTO en bestuur VBBN, 13 april 2005.

Bij aanvang van dit bestuurlijke overleg werd stilgestaan bij de laatste Algemene Ledenvergaderingen (2 april en 19 maart jl.) van beide organisaties. Het bestuur van de BvB ZLTO meldde dat tijdens hun Algemene Ledenvergadering 50 van de 60 afdelingen aanwezig waren en dat 85% van de aanwezigen het bestuur mandaat gaven om verder te gaan met de besprekingen met de VBBN leidend tot één organisatie. Het voorstel van enkele afdelingen om de financiële reserves onder de leden te verdelen, kreeg geen meerderheid van de Algemene Ledenvergadering.

Tijdens de Algemene Ledenvergadering van de VBBN is verslag gedaan van de besprekingen en gewezen op de twee informatiebulletins die in het blad BIJEN zijn geplaatst. De aanwezigen gaven blijf in instemming met deze besprekingen. Beide besturen achten voldoende draagvlak aanwezig onder de leden om verder te gaan.

De Werkgroep Financiën gaf een beknopte toelichting op hun opgestelde begroting voor de nieuwe organisatie. De volgende keer zal verder worden ingegaan op de financiën. De Werkgroep Organisatie gaf beknopt verslag en stelde voor om in het vervolg de beide werkgroepen ineen te voegen tot de Werkgroep Voorbereiding. De vergadering stemde daarmee in.

In de discussie over de structuur van de nieuwe organisatie is oriënterend gesproken over de positie van de Algemene Ledenvergadering, over de lokale Afdelingen en de regionale Groepen/Kringen. De verhoudingen en doelstellingen van deze onderdelen van de organisatie zijn bepalend voor de toekomstige structuur.

Deze oriëntatie gaf zoveel duidelijkheid dat besloten wordt dat de Werkgroep Voorbereiding een begin zal maken met concept-statuten, die in een volgend bestuurlijk overleg kunnen worden besproken.

Tot slot werd geconstateerd dat de besluiten, zoals vermeld in de twee vorige Informatiebulletins nog steeds actueel en van kracht zijn.

Volgend bestuurlijk overleg is op 20 juni 2005.

Bij gepraat (39)

Eric Blankert, voorzitter ABTB

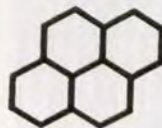
Hoewel ik altijd honingramen met broed laat zitten, leg ik zelden koninginnenroosters tijdens een goede dracht.

Toch had ik nog 28 kilo fruithoning van mijn zes volken tijdens de fruitbloeit. Deze opbrengst valt niet tegen want ze hebben ook veel nodig gehad voor uitbouw van kunst-raat en in de koude perioden voor het broed tijdens de fruitbloeit. Daar ik hygiënisch imkeren propageer stoorde het me al een tijd dat de oude raten nog steeds in bakken in de stal stonden. Met de zelfgemaakte stoomwassmelter waarin de bedrading van de raampjes gespaard wordt, zijn de ramen gelijk ziektekiemenvrij door de hete stoom. Het is een heel werk maar de schone was en de schone raampjes geven je wel voldoening.

- Van het ministerie van Verkeer en Water, het Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke ordening en Milieubeheer en het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit ontving ik een inspraakwijzer en een CD-rom, een uitgave van Projectorganisatie Ruimte voor de rivier. In het kader van de Gelderse-Poort-ontwikkelingen alsmede planologische ontwikkelingen trachten we als afdeling Oost-Betuwe van de ABTB de vinger aan de pols te houden. Wilt u hierover meer informatie www.ruimtevoorderivier.nl en info@ruimtevoorderivier.nl. Inspraak is mogelijk tot 23 augustus.

- Het verslag van onze timmermiddag heeft weer een leuk artikel in het streeknieuws van de Gelderlander opgeleverd. Tegen de verwachtingen in hebben wij toch nog een gratis plek tijdens de braderie 'Het Kersenfeest' te Gendt op zondag 26 juni gekregen. Had de winkeliersvereniging de kraamverhuur uitbesteed aan een commerciële instelling die voor een vereniging te hoge kraamhuur vraagt, nu gaf de RABO-bank ons weer de gelegenheid ons als gebruikelijk te presenteren. 9 Juli gaan wij als afdeling naar 't Zoemhukske' in Horst Limburg en bezoeken wij Jos van de Heuvel in imkerij 'de Moerbij' om KI van carnica-koninginnen van de Hoffmannlijn mee te maken.

- Tezamen met het vooruitzicht van de vakantie, de reis naar Ierland en Apimondia een verheugende gedachte. Een boekje waarin de plaatsen staan die wij gaan bezoeken is reeds aangeschaft en wij dagdromen over het mooie landschap. In het oktobernummer hoop ik u hierover te kunnen vertellen. Onze eerstvolgende hoofdbestuurvergadering is op 9 augustus. Voor degenen die ook in de gelegenheid zijn met vakantie te gaan een behouden reis en veel plezier. Die in Nederland of thuis blijven, ver hoeft niet altijd mooier te zijn, de eigen plek/haard is goud waard.

Im-puls

Jan Schrage, bestuurslid LLTB

Onder deze kop leest u vanaf nu regelmatig over de uitvoering van het meerjarenbeleidsplan van de Bond van Imkers van de LLTB. In de laatste bestuursvergadering van de bond is besloten dat we u via deze pagina op de hoogte houden van de vorderingen van uitvoering. Deze maand lichten we de eerste actiepunten uit het plan. Het goedgekeurde beleidsplan is in juni verzonden naar de afdelingssecretarissen. Vraag er uw secretaris naar.

Onderwijs – In het plan is als actiepunten voor 2005 opgenomen dat er een structureel scholingsaanbod komt. Het bestuur zal alle bijenteeltleraren in het werkgebied van de bond uitnodigen voor overleg. Met hen zal worden bekeken hoe we cursussen kunnen aanbieden die voldoen aan de eisen van de bond voor een prijs die wervend is.

Informatie – Vanaf nu wordt gestart om de 'grijze' pagina van onze bond te vullen met specifieke informatie voor leden van de Bond van Imkers van de LLTB. Ook wordt op dit moment gestart met gesprekken met afdelingsbestuurders. Onze bond kan binnenkort 'meeliften' op de internet-site van de LLTB. Zo kunnen we actueel verenigingsnieuws snel onder de aandacht van leden brengen. Ook kunnen afdelingen hier hun informatie kwijt, zoals activiteiten.

PR – Binnenkort gaat er een brief uit naar de afdelingen met het verzoek hun les- en reclamemateriaal ter beschikking te stellen aan de bond. Doel is om een pakket samen te stellen voor voorlichting aan scholen en verenigingen.

Calamiteiten – In het nieuwe beleidsplan van de Bond is een van de speerpunten hulp bij calamiteiten. Op de algemene ledenvergadering is gezegd dat daarbij de hulp van de leden noodzakelijk is. Dit project heeft een opstartperiode nodig, waarin het bestuur zal proberen zicht te krijgen op de vele situaties die zich voor kunnen doen. Wij vragen de leden om het bestuur te berichten wanneer er zich problemen voordoen. Door het verzamelen van deze gegevens kunnen we de leden van de bond in de toekomst van nuttige adviezen voorzien. Uw verslag kunt u sturen aan Bond van Imkers van de LLTB, Postbus 960, 6040 AZ Roermond, E: glanders@lltb.nl.

Studiedag Imkers LLTB 'Bijen onze toekomst'

Omdat de toekomst van onze bijen iedere imker aan het hart gaat organiseert de regio Midden-Limburg van de Imkersbond LLTB wederom een interessante en leerzame studiedag. De studiedag wordt gehouden op zaterdag 24 september 2005 in het gemeenschapshuis 'de Ankerplaats', bij de kerk, Past.Vullingsstraat te Grashoek (gemeente Helden).

Het programma ziet er als volgt uit:

09.00 uur: **ontvangst** met koffie en vlaai en inleveren honing voor de honingkeuring

Na de officiële opening wordt om 10.00 uur de eerste **lezing** over de Kleine Bijenkastkever gehouden door dhr. Muller. Hij zal ons duidelijk maken hoe we goed voorbereid zijn en hoe de huidige stand van zaken is met het buiten de deur houden van deze mogelijke bedreiging

Hierna volgt een **lezing** over drachtplanten en groenbeheer door dhr. A. Koster. Als bioloog en imker zal dhr. Koster het belang van de natuur in de stad voor mensen maar vooral voor onze bijen belichten, ook zal hij ons ideeën voor drachtverbetering aan de hand doen

Lunch Direct na de lunch bestaat de mogelijkheid om een mooie particuliere tuin te bezoeken in de directe nabijheid van het gemeenschapshuis

14.00 uur: de derde **lezing** over Amerikaans vuilbroed 'van biologie van de bacterie tot praktijksituatie' door dhr. D. de Graaf, verbonden aan de Universiteit van Gent. Hij zal o.a. vertellen over de ontwikkeling van de bacterie in

de bijenlarve, een vergelijking maken met het ziektebeeld van Europees vuilbroed en de bestrijding van deze ziekte. Aansluitend zal dhr. F. Heesen de actuele stand van zaken vertellen met betrekking tot de regeling Amerikaans vuilbroed.

Na de uitslag van de **honingkeuring** zullen onder de aanwezigen nog enkele FI-koninginnen verloot worden waarna de studiedag om ca. 16.30 uur zal worden afgesloten.

De keuring van de honing zal geschieden volgens de landelijke richtlijnen. Er dienen in ieder geval drie potten honing te worden ingeleverd, waarvan één met etiket. De honingkeurmeester zal advies geven in welke categorie de te keuren honing dient te worden aangeboden.

De richtlijnen voor de keuring van de honing staan te lezen op de website van de VBBN, www.vbbn.nl

De kosten van deze dag, incl. koffie, vlaai en lunch bedragen € 15,- per persoon.

De aanmelding voor deze studiedag vindt plaats door overmaking van het juiste bedrag op bankrekening 16.69.12.123 t.n.v. de Imkervereniging St. Ambrosius Weert.

Op de dag zelf betaalt men € 17,50 per persoon.

Contactpersoon: Hein Kohlmann, 0495-54 11 77.

Een ieder is van harte uitgenodigd!

Dick Vunderinkfonds

Stimuleren promotie bijenhouderij

Tijdens de Algemene Ledenvergadering van de VBBN, 29 maart 2003, is besloten tot het oprichten van een 'Dick Vunderinkfonds'.

Het nettoresultaat van de Floriade 2002 is in het Fonds gestort en het Fonds zal worden beheerd door een fondsbestuur, bestaande uit een vertegenwoordiger van het Floriadecomité en twee Hoofdbestuurleden van de VBBN.

De doelstelling van het Fonds is gelden te reserveren voor een garantiekapitaal voor een volgende Floriade (2012). De jaarlijkse opbrengsten van deze gelden zullen worden aangewend om één of meerdere stimuleringsubsidies te verstrekken aan een imker of groepen imkers die een plan voor promotie van de bijenhouderij hebben ontwikkeld en voornemens zijn dit uit te voeren.

Daarvoor zal elk jaar een oproep in BIJEN worden geplaatst om 'promotie plannen' in te zenden. Deze plannen worden beoordeeld en afhankelijk van de uitslag van deze beoordeling zal een stimuleringsubsidie worden toegezegd. De PR-commissie VBBN vervult bij de beoordeling een adviserende rol.

Tijdens de daaropvolgende Algemene Ledenvergadering van de VBBN zal de uitslag worden bekend gemaakt. De Floriade 2002 is een succes geworden, mede doordat een grote groep vrijwilligers, afkomstig uit alle bijenhoudersorganisaties, een enthousiaste bijdrage hebben geleverd.

Daarom is voor imkers of groepen imkers, georganiseerd in een van de vijf bijenhoudersorganisaties, deelname open gesteld.

OPROEP

Aan imkers wordt gevraagd plannen of voorstellen in te dienen die bij de uitvoering daarvan bijdragen of gaan bijdragen aan de promotie van de bijenhouderij. Bij promotie van de bijenhouderij wordt gedacht aan activiteiten, gericht op een bredere doelgroep dan alleen imkers. De activiteit dient projectmatig te worden opgezet, dat wil zeggen dat de activiteit eindig is. De plannen dienen voor 1 december 2005 te worden ingeleverd bij het bestuurssecretariaat van de VBBN. Het Fondsbestuur zal voor een beoordeling en selectie van de plannen zorg dragen en al dan niet een geldbedrag toekennen voor het uitvoeren van het plan. Indieners van plannen die niet voor subsidie in aanmerking komen, zullen een beargumenteerde afwijzing krijgen.

220

Per jaar is er totaal €1.000,- beschikbaar en het Fondsbestuur wil per plan maximaal €500,- toekennen, zodat stimuleringsubsidies voor meerdere plannen mogelijk zijn. Daarbij geldt dat voor de financiering van elk plan tenminste een gelijk bedrag als de aangevraagde subsidie moet worden gefinancierd uit andere bronnen. De subsidie wordt toegekend bij de daadwerkelijke uitvoering van het plan. Deze uitvoering dient in 2006 plaats te vinden. De oproep is gericht aan imkers of groepen imkers. Besturen van subverenigingen of van landelijke bijenhoudersorganisaties zijn van deelname uitgesloten. Tijdens de Algemene Ledenvergadering van de VBBN, 1 april 2006, zal de uitslag bekend worden gemaakt. Aanvraagformulieren zijn verkrijgbaar bij: Secretariaat van de VBBN, Postbus 90, 6720 AB Bennekom, 0317-42 24 22, E: vbbn@vbbn.nl.

Het bestuur van het Dick Vunderinkfonds: Jos Plaizier, voorzitter; Henk Zomerdijk, lid en Huib Koel, lid.

Taakverdeling HB

Om enige duidelijkheid te scheppen in wie deel uitmaken van het Hoofdbestuur van de VBBN, is een kort overzicht in alfabetische volgorde opgesteld waarin u kunt lezen welke personen hierin zitting hebben en wat hun functies en taken zijn.

Rob Nijman: Secretaris VBBN, zorgt voor personele zaken en heeft de zorg voor groep Friesland en Goningen.

Jos Plaizer: voorzitter VBBN, zorgt voor de externe vertegenwoordiging, heeft de zorg voor groep Drenthe. Zit in het overleg met: de Bedrijfsraad, Apimondia en Redactie BIJEN, heeft zitting in de Commissie Onderwijs en Koninginnenteelt.

Henk van der Scheer: heeft zorg voor de groepen Brabant/Limburg, Zuid-Holland en Zeeland, zit in de begeleidingscommissie PPO-Bijen en in de Commissies Gezondheidszorg en Onderzoek en in de Werkgroep Spuitschade.

Eva Schild: Heeft zorg voor de groepen Achterhoek en Noord-Holland, zit in het overleg van de COPA (Brussel), heeft zitting in de Commissies Honing en PR/Publiciteit/Voorlichting.

Marcel Simon: heeft zorg voor de groepen Overijssel-

Oost en Veluwe Zuid, heeft zitting in de Commissies Gezondheidszorg en Onderzoek en houdt zich bezig met het Project Varroa.

Werner Vorstman: Penningmeester VBBN, zorgt voor personele zaken (op het financiële vlak), heeft zorg voor de groepen Utrecht en Flevoland, zit in het overleg met Bijenhouden.nl en houdt zich bezig met het Project Fondsenwerving/alternatieve inkomsten en heeft als aandachtsgebied 'Dracht'.

Henk Zomerdijk: heeft zorg voor de groep Gelders Riviereengebied, zit in het overleg met Bijenhouden.nl en heeft zitting in de Commissie PR/Publiciteit/Voorlichting.

We prijzen ons zelf uit de markt

Henk van der Scheer, hoofdbestuurlid VBBN

'Het is hommel in de wereld van imker en bij. Steeds meer imkers geven er de brui aan. Nieuwe komen er nauwelijks bij. Daarnaast worden bijenvolken geplaagd door ziektes en parasieten. Fruittelers gaan noodgedwongen op zoek naar alternatieven voor bestuiving.' Aldus bericht een van de regionale dagbladen. Ook dit voorjaar sprongen de krantenredacties weer gretig in op het verhaal dat het in de imkerij kommer en kwel is. Nota bene gevoed door verhalen van enkele imkers zelf. Wintersterfte, varroamijt, enge ziektes en vergrijzing zouden de teloorgang van de imkerij in gang zetten. Willen we met dergelijk doemdenken nu echt de krant halen? Zou dat goed zijn voor de imkerij? Ik geloof er geen barst van. Met zulke verhalen maak je niemand enthousiast voor de imkerij. Alleen de firma Koppert spint er misschien garen bij door de Tripol te promoten. Dat is een doos met daarin drie hommenvolken, in totaal ongeveer 400 werksters. 'De hommel heeft als voordeel dat ze ook bij lage temperatuur uitvliegt, als de bij zit te bibberen in de kast. Bovendien is er geen imker meer nodig, omdat een hommenvolk maar één seizoen meegaat.', aldus een medewerker van de firma Koppert in genoemde krant.

Nut. En dan te bedenken dat de meeste groot-fruittelers helemaal niet overtuigd zijn van het nut van bijen (en hommels). Bij appel en peer hoeft slechts vijf procent van de bloemen te zetten voor een goede oogst en in de meeste jaren doet de wind dat wel. Komt er teveel (door bestuivende insecten) dan kost dat geld om die vruchten er weer af te krijgen. Dan moet de teler de vruchtjes dunnen. Hebben wij als imkers commercieel wel wat te zoeken in de teelt van appels en peren? Als bestuivingsimker zou ik me maar concentreren op de bestuiving in bedekte teelten en de zaadteelt. Daar zijn bijen (en hommels) wel hard nodig. **Plicht?** Is het de plicht van de imkerij om te zorgen voor voldoende bestuivingsvolken? Ik denk van niet. Als hier in Nederland geen imkers meer te vinden zijn, dan halen land- en tuinbouwers die volken wel elders. Commercie in deze zal er altijd blijven zolang er land- en tuinbouw in ons land wordt bedreven. Overigens wordt dat laatste ook steeds minder. In Nederland is de afname van het aantal bedrijven in de land- en tuinbouw nog dramatischer dan de afname aan imkers. Niet voor niets zal de doelstelling van de nieuwe imkersvereniging verschuiven. Dat heeft alles te maken met de toegenomen belangstelling van imkers voor bijen en voor de natuur. Koppeling van de imkerij aan de land- en tuinbouwsector zal niet helemaal

wegvallen, maar wel verminderen ten gunste van koppeling aan de natuur en het milieu.

Beleid. Het hoofdbestuur van de VBBN hanteert al geruime tijd de beleidslijn geen kommer en kwelverhalen af te geven. Je haalt met gemak de pers, maar het effect is dat de imker en de bijenhouderij als de zielepieten van Nederland bekend raken. Bijenhouden betekent: werken met vernuftige beestjes als bijen. Dat is heel boeiend en voor veel mensen heel plezierig en ontspannend! Dat moet in de krant.

Van de bestuurstafel

M.J. van Iersel, hoofdbestuurlid bond van bijenhouders ZLTO
Het bondsbestuur heeft op 25 april vergaderd bij het IMW in Breda

Ingekomen stukken en mededelingen. De vereniging Oisterwijk geeft enige adressen door van personen die belangstelling hebben voor het houden van bijen. Zij zullen van het hoofdbestuur informatie hierover ontvangen. De vereniging Schaijk heeft een reglement opgesteld voor het gebruik van een gemeenschappelijke bijenhal. Belangstellenden kunnen dit reglement bij het hoofdbestuur opvragen.

PPO-Bijen. De overeenkomst met het ministerie van LNV betreffende de bijdrage aan PPO-Bijen loopt ten einde. Het bestuur zal hierover de volgende vergadering proberen tot een standpunt te komen over deze problematiek om dat vervolgens in de bedrijfsraad te bespreken.

Amerikaans vuilbroed (AVB). Naar aanleiding van een melding over een mogelijke uitbraak van Amerikaans vuilbroed heeft er een discussie plaats hoe hiermee na 1 augustus 2005 om te gaan. Het hoofdbestuur zal dit onderwerp op de agenda van de volgende vergadering zetten.

Bijengezondheid. Maandag 30 mei organiseert de werkgroep Bijengezondheidszorg een informatiebijeenkomst met als onderwerpen: uitwinteren in 2005, de kleine bijenkastkever en de varroamijt.

Fusiebesprekingen. Het verslag van het gezamenlijk overleg VBBN en ZLTO is nog niet beschikbaar.

Studiedag 2005. De planning van het programma voor de komende studiedag is voor een belangrijk deel afgerond. De honingkeuringen zullen waarschijnlijk nog gedaan worden aan de hand van het bestaande reglement omdat de honingcommissie het nieuwe reglement waarschijnlijk nog niet klaar zal hebben.

Financiële- en ledenadministratie. Sinds kort wordt de ledenadministratie niet meer door medewerkers van de ZLTO uitgevoerd. Het meinumnummer van het maandblad BIJEN zal voor het eerst via de eigen ledenadministratie verzonden worden.

Evaluatie algemene ledenvergadering 2005. Het bestuur is van mening dat het een goede vergadering was waarop moeilijke onderwerpen op basis van argumenten zijn besproken. Het concept van de notulen van deze vergadering is goedgekeurd.

t/m 3 september Amsterdam

Tentoonstelling 'Stadse Beesten' in het Amsterdams Historisch Meusum. Het museum is sinds 10 maart jl. veranderd in een natuurreservaat.

t/m eind september Overloon

Iedere zondagmiddag van 13.30-16.00 uur zijn imkers van de imkervereniging Regio Venray in Zoo Parc Overloon, Stevensbeekseweg 19-21, aanwezig om het publiek te woord te staan. Tevens demonstraties inzetten kunststraat, honing slingeren, uitleg bijenkast en materiaal en het merken van koningininnen. Openings-tijden: t/m juni: 09.30-18.00 uur, juli en augustus: 09.00-18.00 uur en september: 10.00-17.00 uur.

19 juli Veenendaal

Zwermbijenmarkt van 07.00-13.00 uur op Sportpark 'Panhuis'. Inl.: Henk Korving, 0318-52 16 13 ('s avonds).

23 juli Ommen

Bijenmarkt van 08.00-13.00 uur op de Markt (aan de grote weg Zwolle-Hardenberg).
Inl.: G.J. Spijker, 0529-45 18 98, E: gjspijker@planet.nl
of J. Bremmer, 0529-45 24 02.

23 t/m 26 juli Amsterdam

Prikkebeententoonstelling 'Insecten héél dichtbij', in het nieuwe Artis insectarium. Veertig vrijwilligers verdeeld over vier dagen vertellen over de dieren waar zij hun hobby van hebben gemaakt. www.prikkebeen.net

24 juli Noordwijkerhout

Opendeurdag van 13.00-17.00 uur bij imkerij 'De .Drie Bijen', Pletterij 15 (bedrijventerrein Gravendam). Honingtappen, honingslingeren, observatiekast, rondleiding, kaars maken, honing(-wijn) proeven, voorlichting over bijen, wespen en hommels. Inl.: 071-40 28 884 of 06-26 72 23 03.

2 augustus t/m 11 september Schoorl

In het bezoekerscentrum 'Het Zandspoor', Oorsprongweg 1, van Staatsbosbeheer wordt i.s.m. de VBBN sub-ver. Noord-Hollands Midden een bijententoonstelling gehouden. O.a. observatiekast, demonstratie honingslingeren, kaarsen maken en bijenpad voor kinderen. Open: di. t/m zo.: 10.00-17.00 uur, toegang is gratis.

3 augustus Epe

Markt voor honing, bijenvolken en imkerartikelen van 08.00-12.00 uur, bij het gemeentehuis. Inl.: E.C.v.d. Kleij, 0578-68 83 31.